

Differentialligninger

Henrik Skov Midtiby¹

¹Mærsk Mc-Kinney Møller Instituttet, SDU

2017-03-02

Indhold

- 1 Hvordan har jeg lært om differentialligninger?
- 2 Ligninger og differentialligninger
- 3 Første ordens differentialligninger
- 4 Koblede differentialligninger
- 5 Flere eksempler på differentialligninger

Hvordan har jeg lært om differentialligninger?

- Cand. scient. i Fysik og Datalogi
- Phd i Robotteknologi
- Underviser på Det Tekniske Fakultet
- Arbejder med plantegenkendelse (hvad er afgrøde hhv. ukrudt)

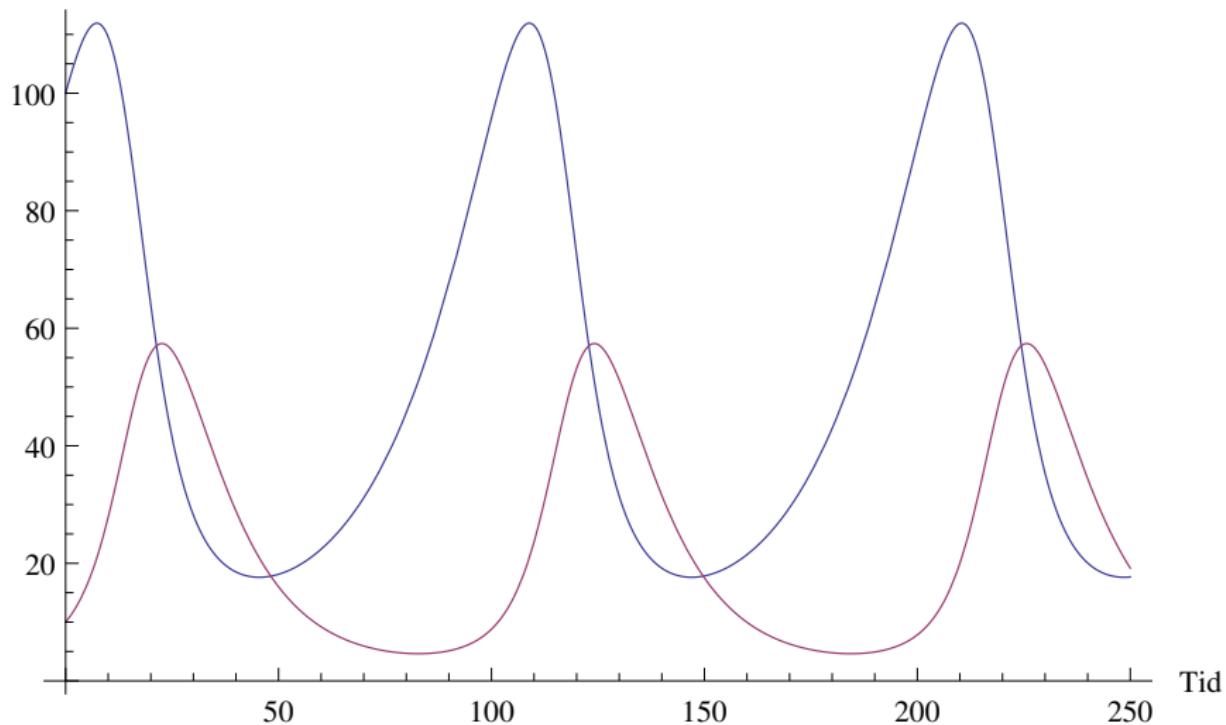
Simulering af gamle kastemaskiner

<http://en.wikipedia.org/wiki/File:Trebuchet.jpg>

Populations modeller – Lotka Volterra

Individder

Hvad har jeg brugt differentialligninger til?

<http://www.frobomind.org/>

Indhold

1 Hvordan har jeg lært om differentialligninger?

2 Ligninger og differentialligninger

- Almindelige ligninger
- Den afledte af en funktion
- Differentialligninger
- Hvorfor differentialligninger

3 Første ordens differentialligninger

4 Koblede differentialligninger

5 Flere eksempler på differentialligninger

Ligninger

$$2x = 7$$

$$3x^2 - 2x - 1 = 0$$

Ligninger

$$2x = 7$$

$$3x^2 - 2x - 1 = 0$$

$$x = \frac{7}{2}$$

$$x = \frac{-1}{3} \vee x = 1$$

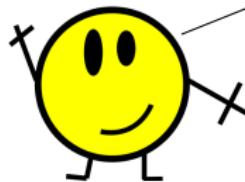
Ligninger

$$2x = 7$$

$$3x^2 - 2x - 1 = 0$$

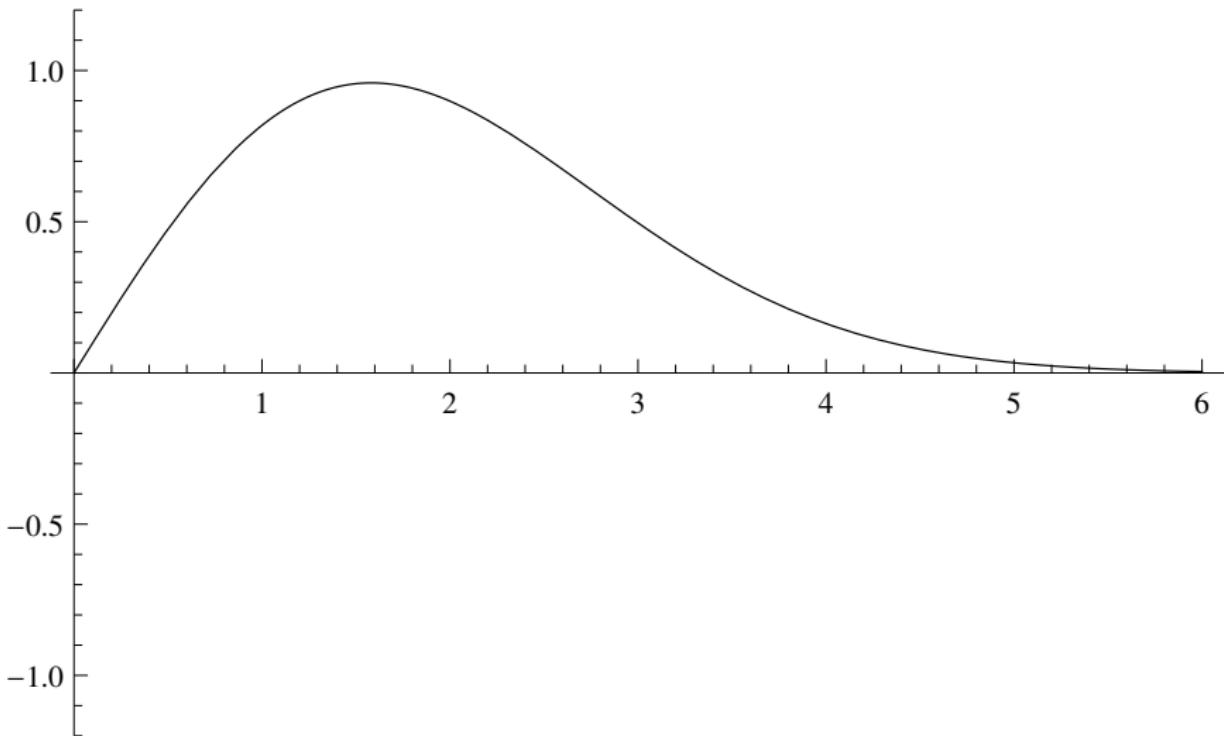
$$x = \frac{7}{2}$$

$$x = \frac{-1}{3} \vee x = 1$$

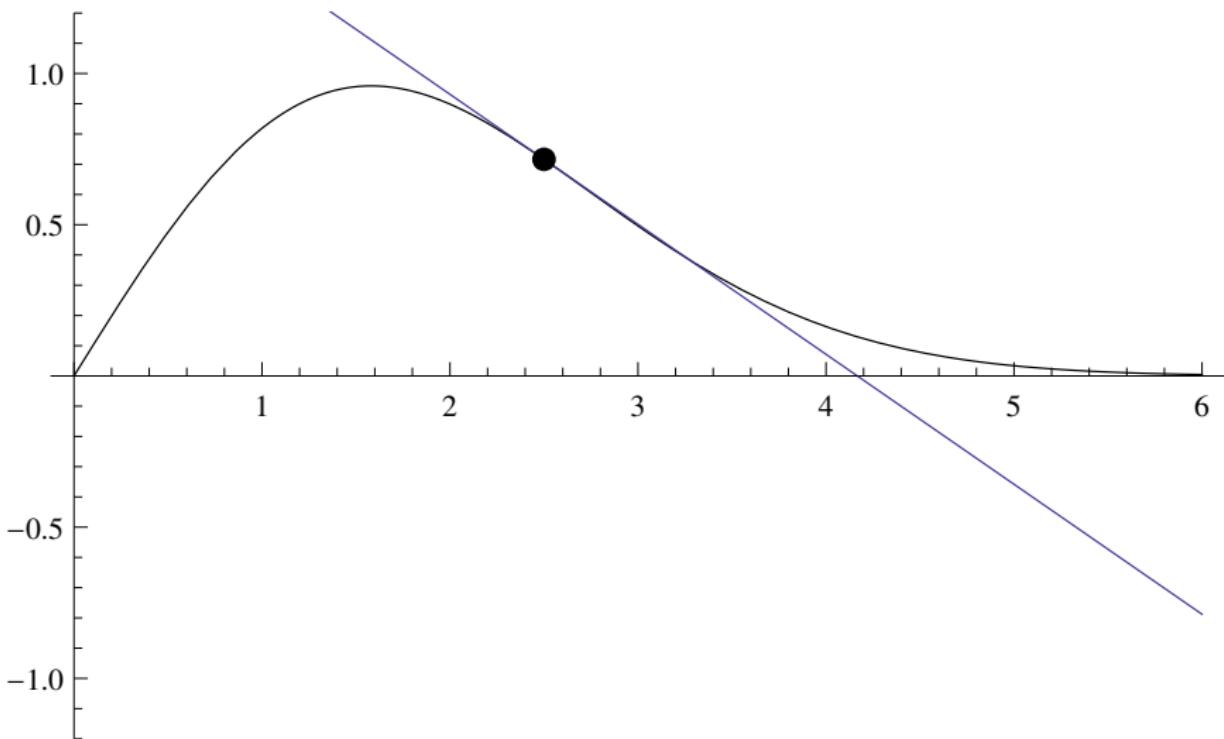

Ligninger har værdier som løsninger.

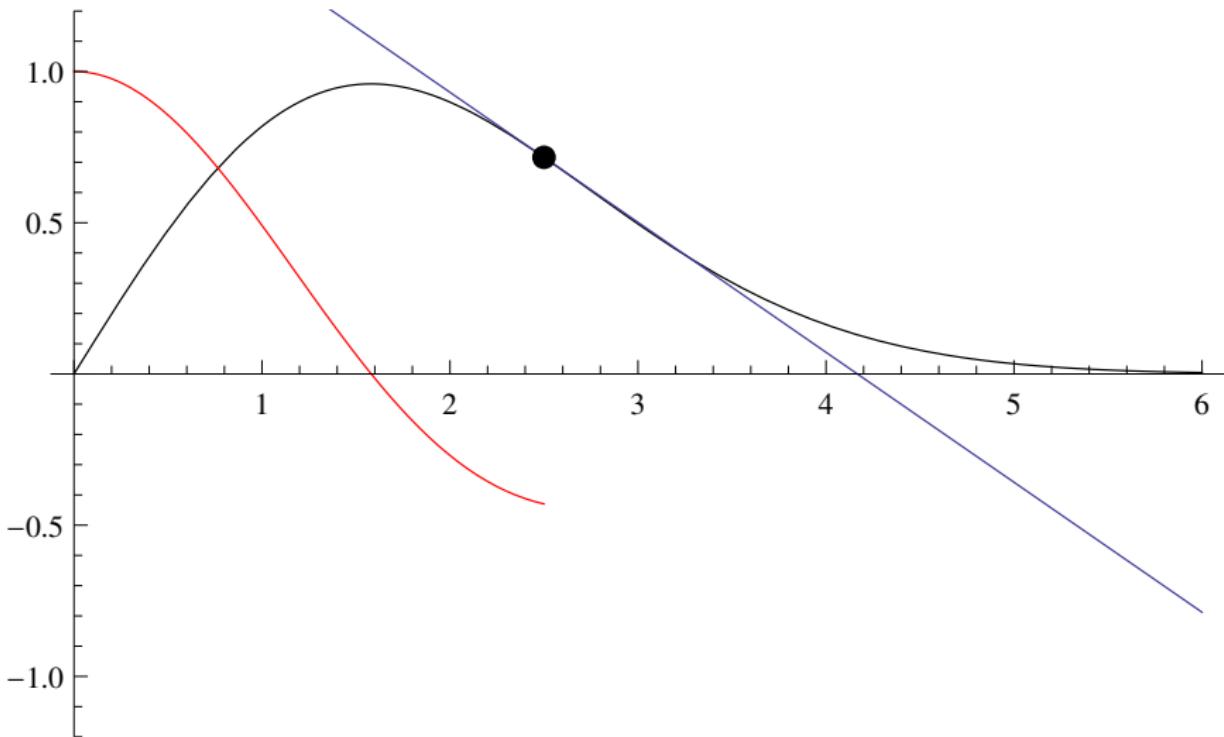
Den afledte af en funktion

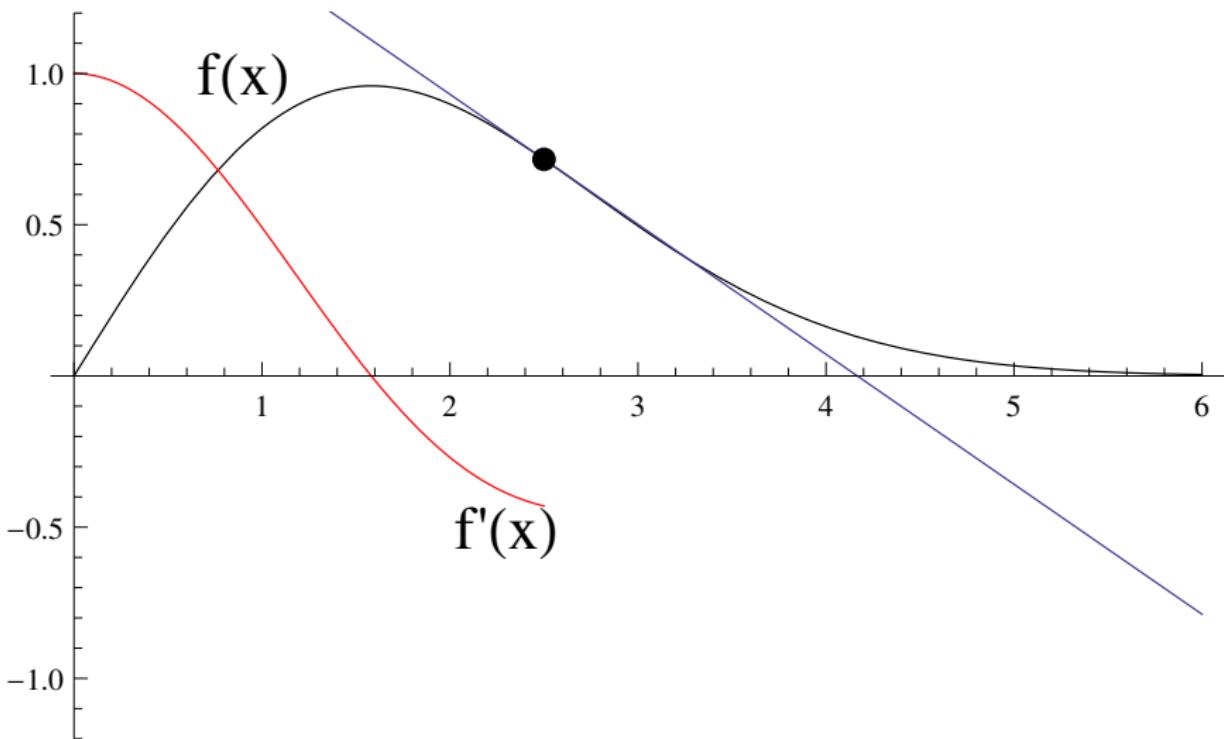
Den afledte af en funktion

Den afledte af en funktion

Den afledte af en funktion

Den afledte af en funktion

Funktion: $f(x)$

Den afledte af funktionen: $f'(x)$, $\frac{df}{dx}$

Differentialligninger

$$y'(x) = -0.4 \cdot y(x)$$

$$y(x) \cdot y'(x) = 2$$

Differentialligninger

$$y'(x) = -0.4 \cdot y(x)$$

$$y(x) \cdot y'(x) = 2$$

$$y' = -0.4 \cdot y$$

$$y \cdot y' = 2$$

Differentialligninger

$$y'(x) = -0.4 \cdot y(x)$$

$$y(x) \cdot y'(x) = 2$$

$$y' = -0.4 \cdot y$$

$$y \cdot y' = 2$$

$$y = A \cdot \exp(-0.4x)$$

$$y = \sqrt{4x + B}$$

Differentialligninger

$$y'(x) = -0.4 \cdot y(x)$$

$$y(x) \cdot y'(x) = 2$$

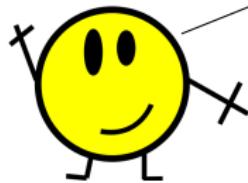
$$y' = -0.4 \cdot y$$

$$y \cdot y' = 2$$

$$y = A \cdot \exp(-0.4x)$$

$$y = \sqrt{4x + B}$$

Differential ligninger har funktioner som løsninger.

Hvorfor differentialligninger

Påstand

Verden er lettere at beskrive ved brug af differentialligninger.

Indhold

1 Hvordan har jeg lært om differentialligninger?

2 Ligninger og differentialligninger

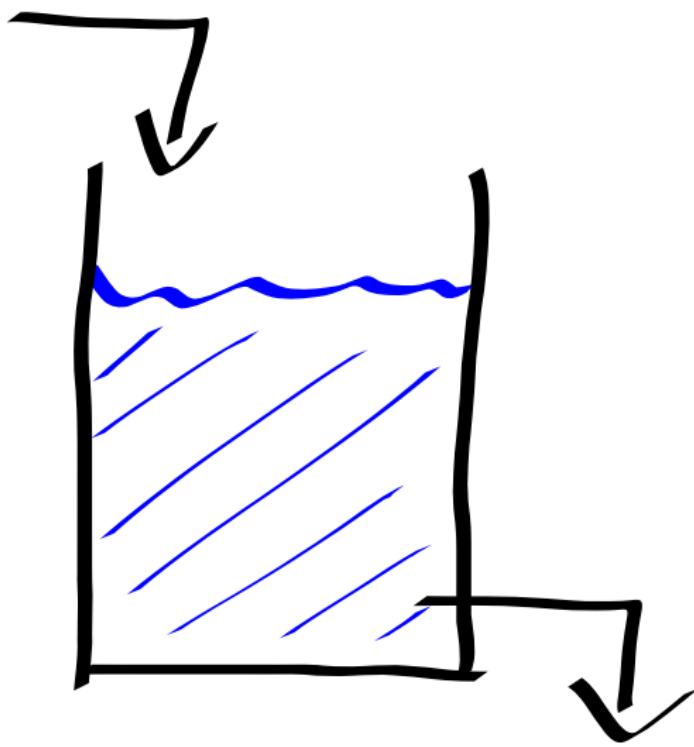
3 Første ordens differentialligninger

- En differential ligning – hvad nu?
- Numerisk løsning af differentialligninger

4 Koblede differentialligninger

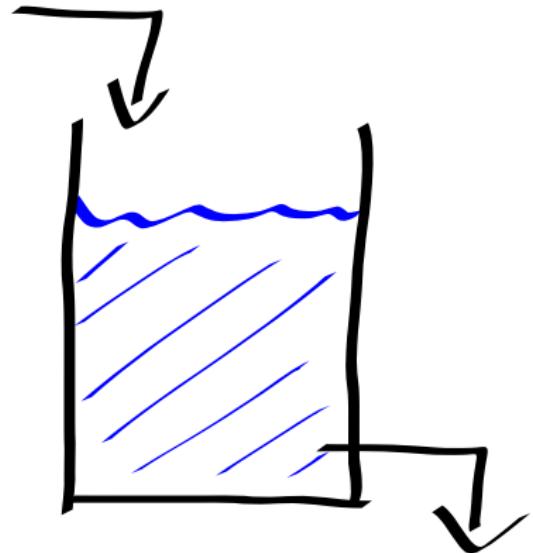
5 Flere eksempler på differentialligninger

Fortynding af opløsning over tid

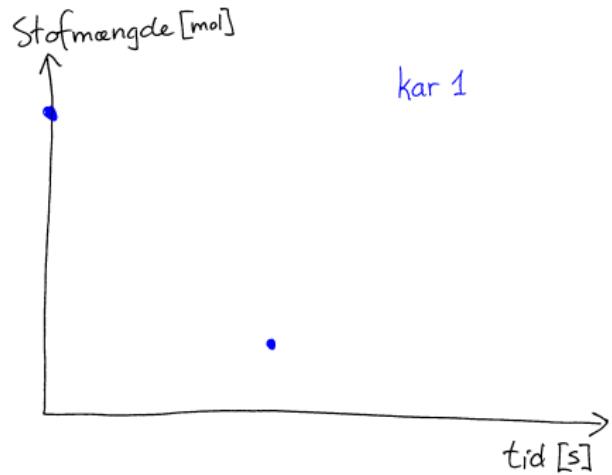

Fortynding af opløsning over tid

- Beholderens volumen, V
- Flowet igennem beholderen, $\dot{V}$
- Stofmængde ved start, n_0

Fortynding af opløsning over tid

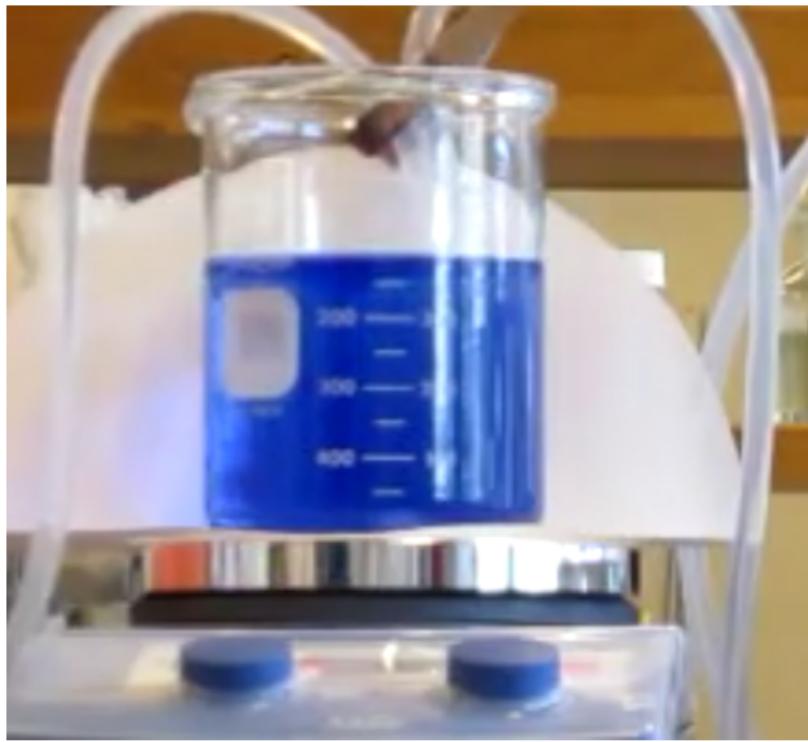

Svar på telefon / pc

- www.theanswerpad.com
- Students
- I have a connect code

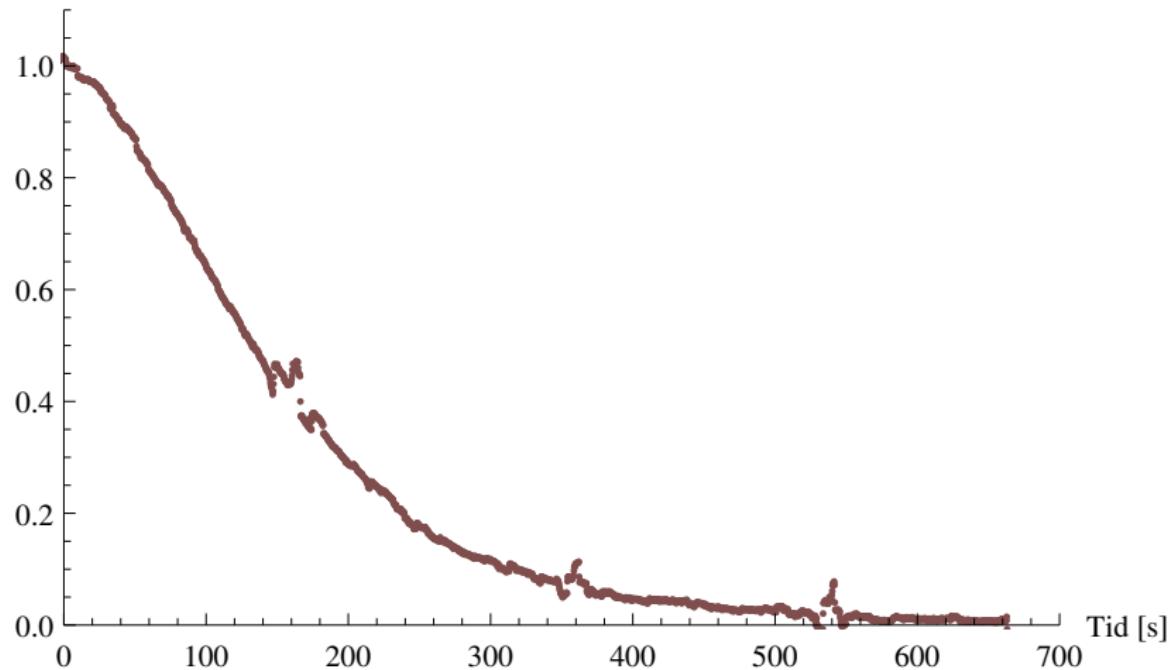
Indtegn hvordan I forventer at stofmængden ændres over tid.

Eksperiment – Se video

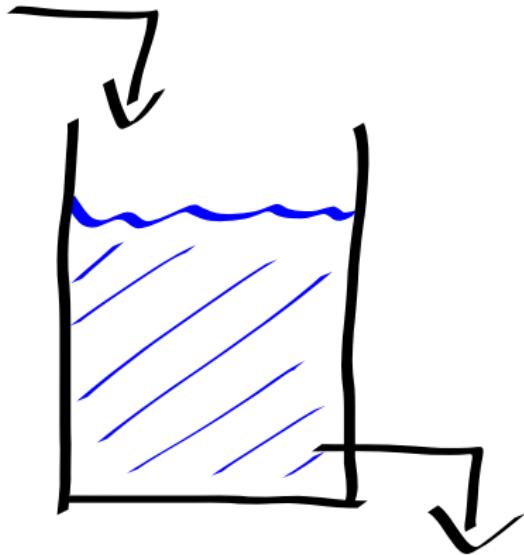

Eksperimentet – Koncentrations målinger

Stofmængde [Arb]

Stofmængde flow

Stofmængde ind og ud

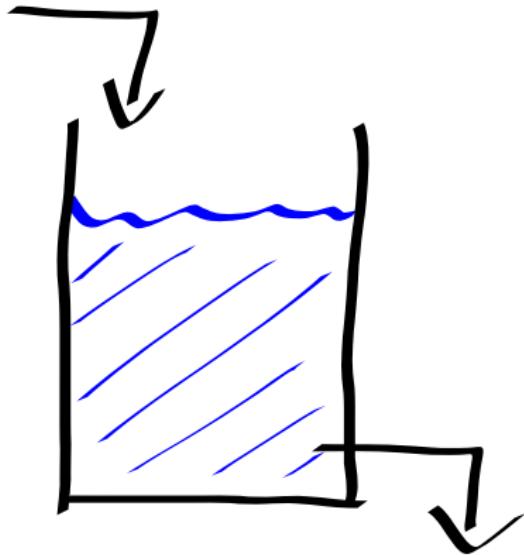
$$\dot{n}_{ind} = c_{ind} \cdot \dot{V}$$

$$\dot{n}_{ud} = c_{ud} \cdot \dot{V}$$

Ændring af stofmængde

$$\dot{n}_{ind} - \dot{n}_{ud} = c_{ind} \cdot \dot{V} - c_{ud} \cdot \dot{V}$$

Stofmængde flow

Skrevet som en differentialligning

$$\frac{dn}{dt} = (c_{ind} - c_{ud}) \cdot \dot{V}$$

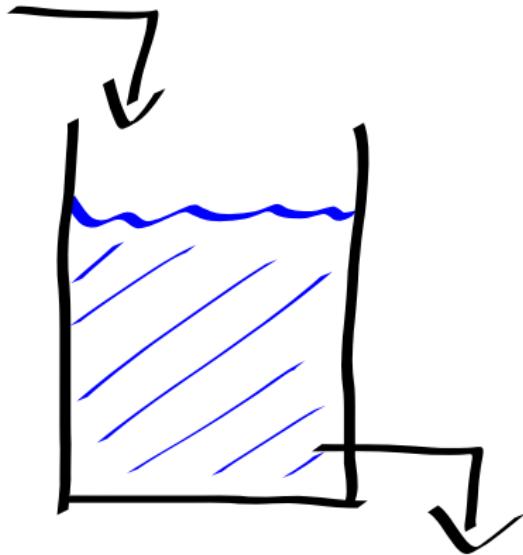
Rent vand ind

$$c_{ind} = 0$$

Koncentrationen af det der løber ud

$$c_{ud} = \frac{n}{V}$$

Stofmængde flow

Skrevet som en differentialligning

$$\frac{dn}{dt} = -n \cdot \frac{\dot{V}}{V}$$

En differential ligning – hvad nu?

$$\frac{dn}{dt} = -n \cdot \frac{\dot{V}}{V}$$

$$\frac{dn}{dt} = -0.008 \cdot n$$

Matematikerens tilgang - Analytisk løsning

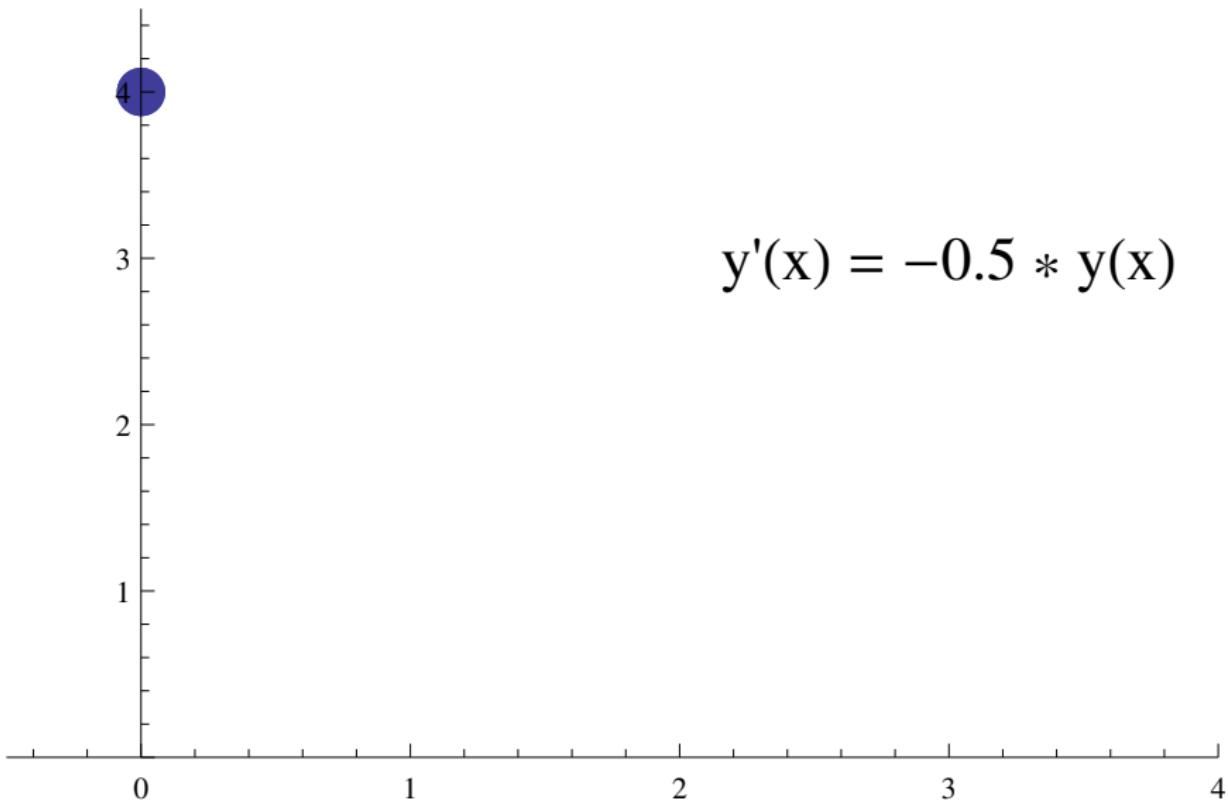
Separable differentialligninger

Første ordens lineære differentialligninger

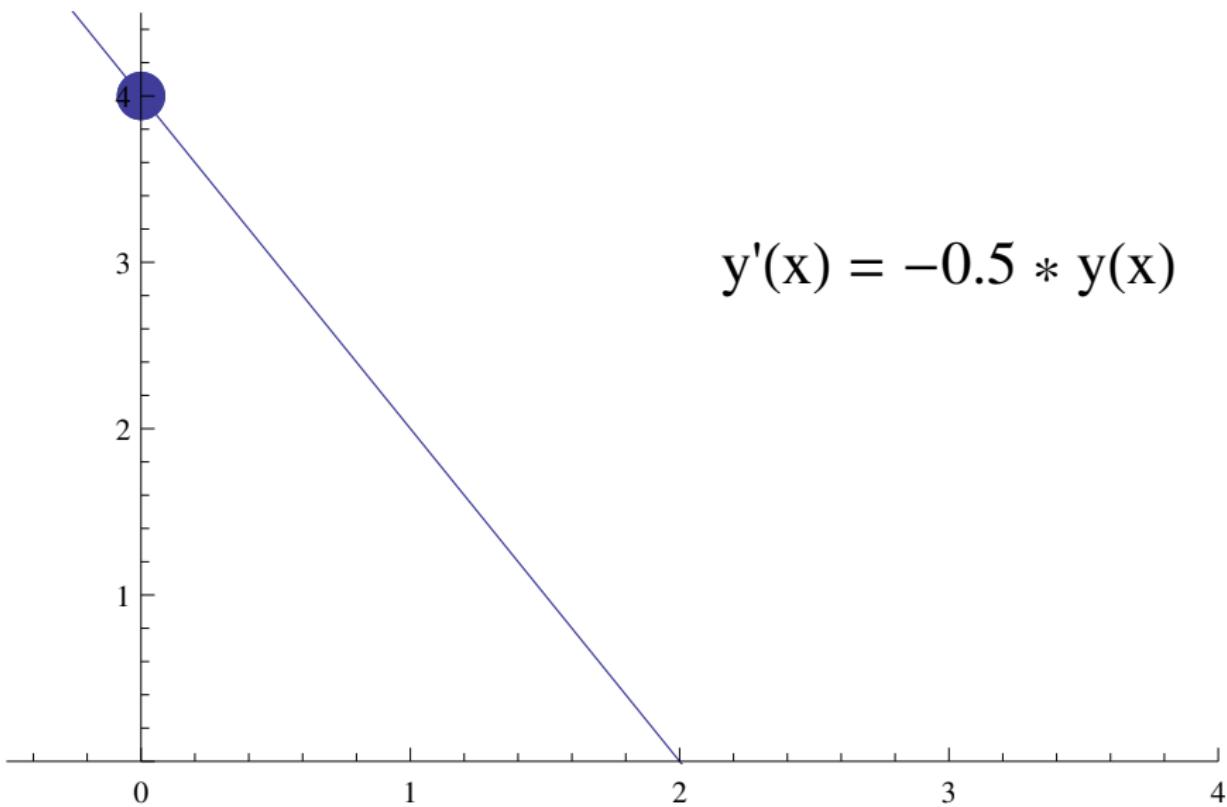
Ingeniørens tilgang

Numerisk løsning

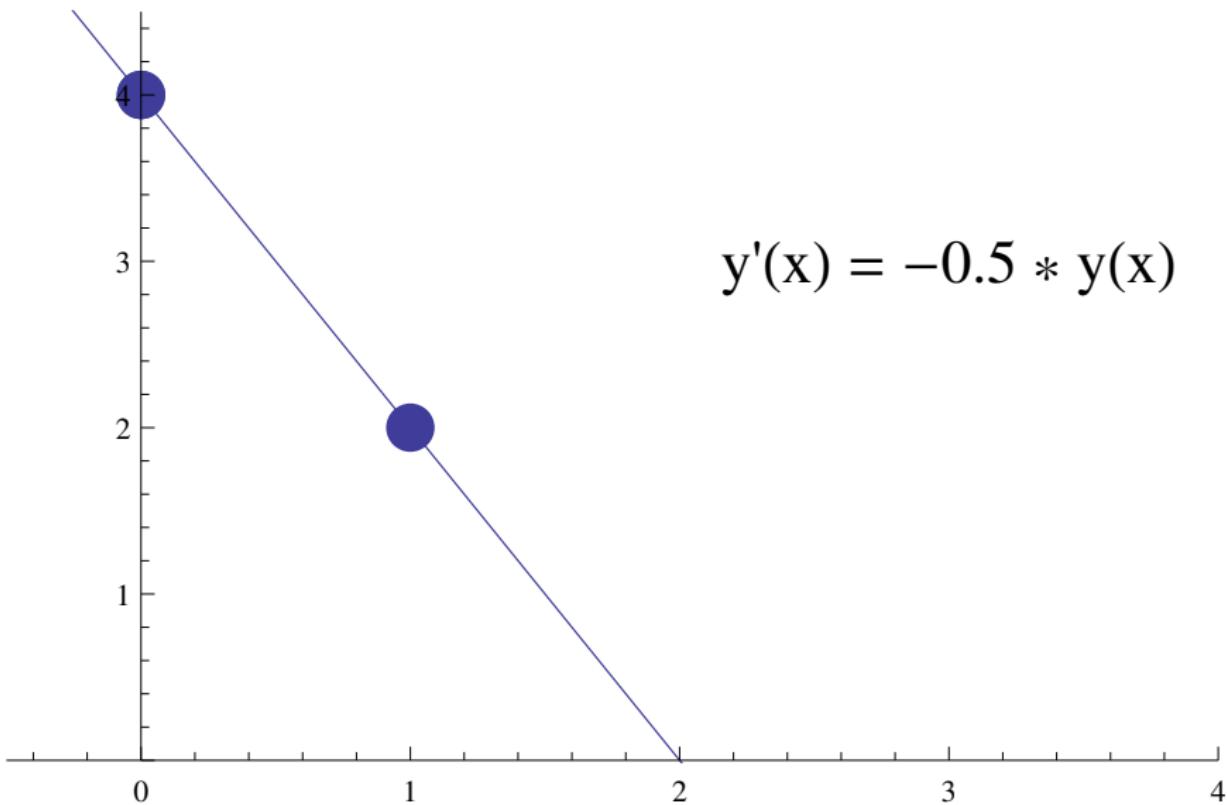
Numerisk løsning – grafisk

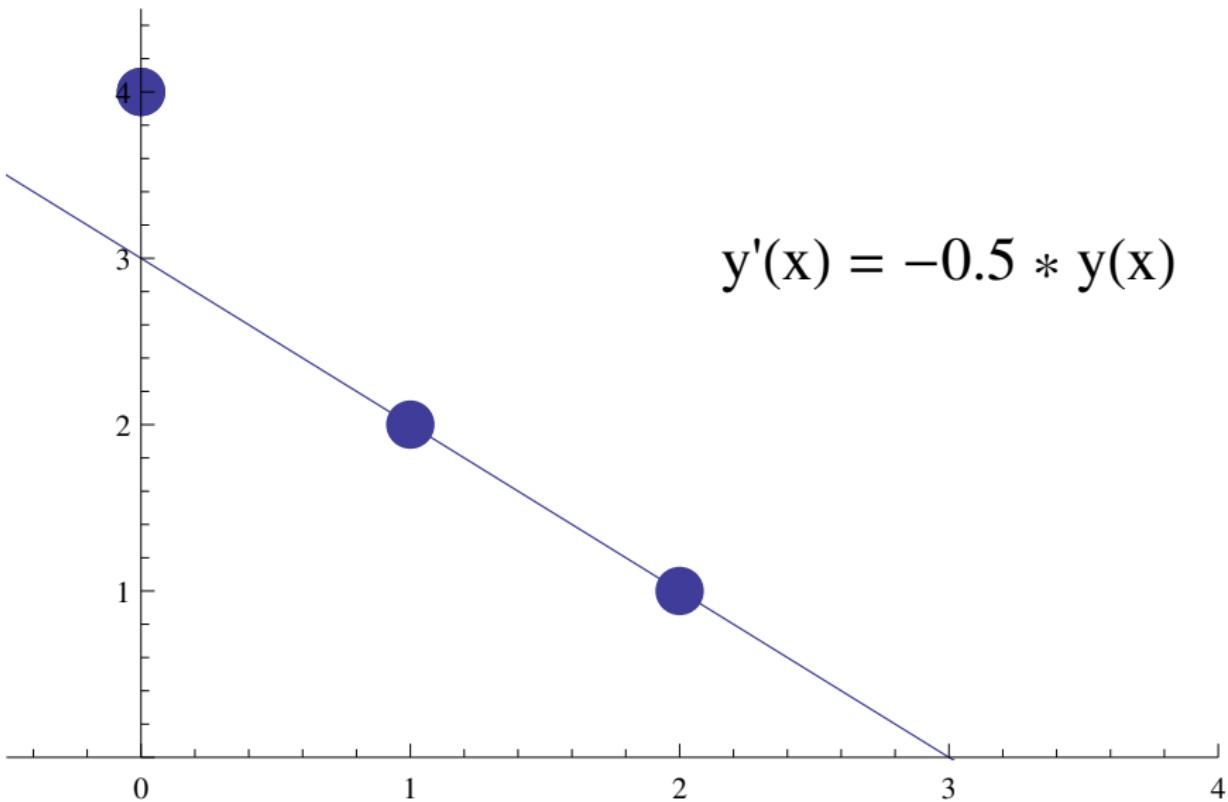
Numerisk løsning – grafisk

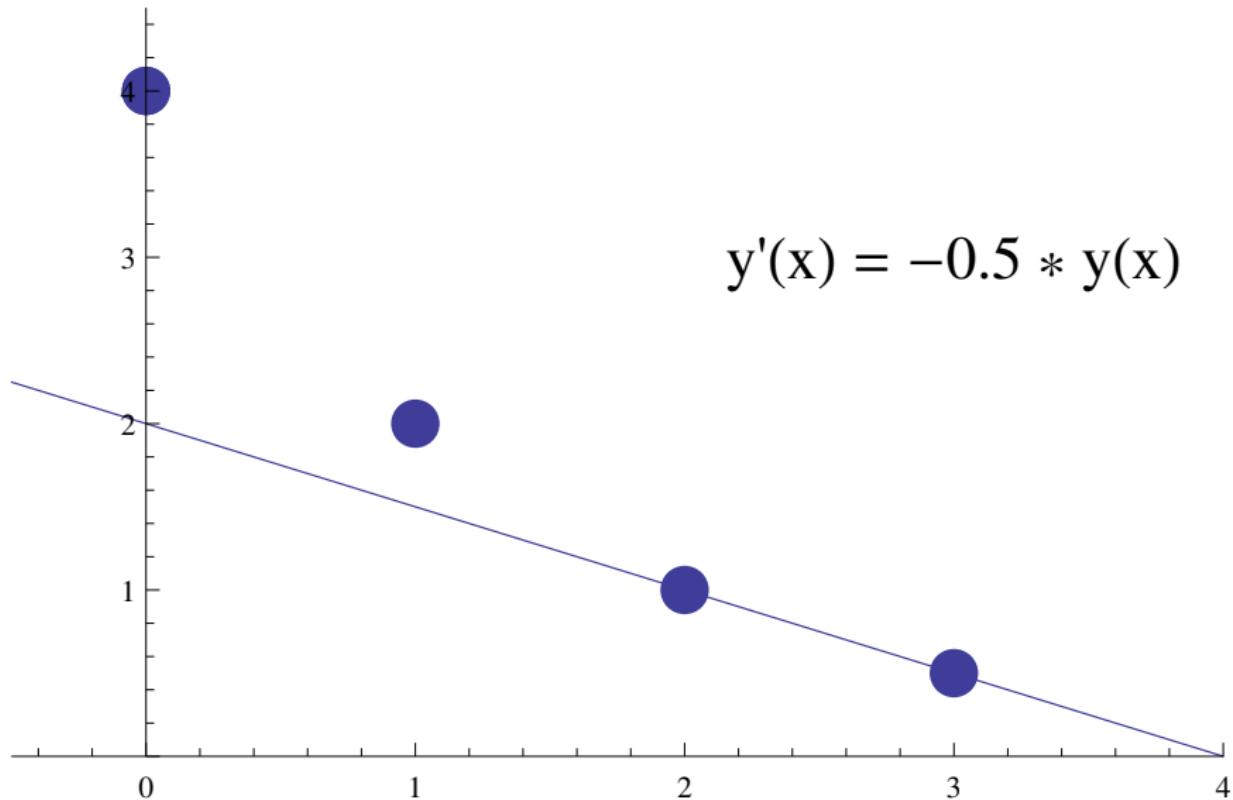
Numerisk løsning – grafisk

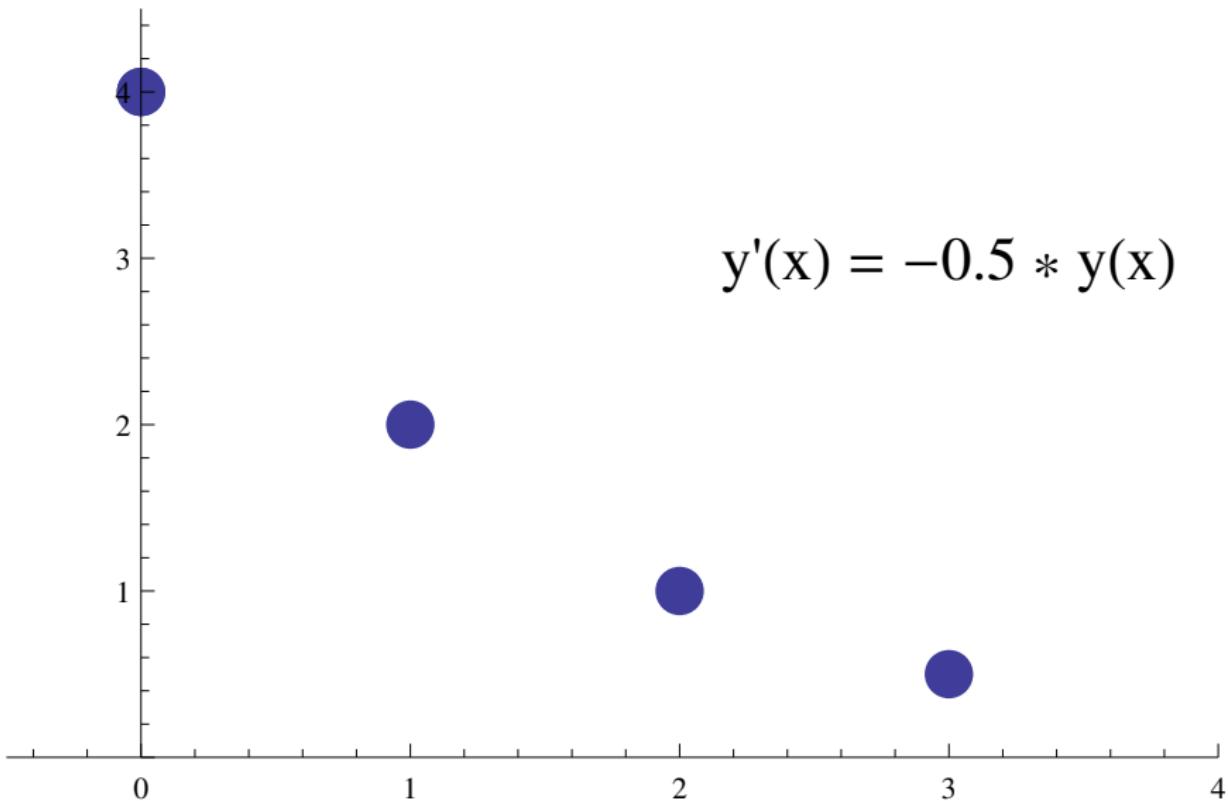
Numerisk løsning – grafisk

Numerisk løsning – grafisk

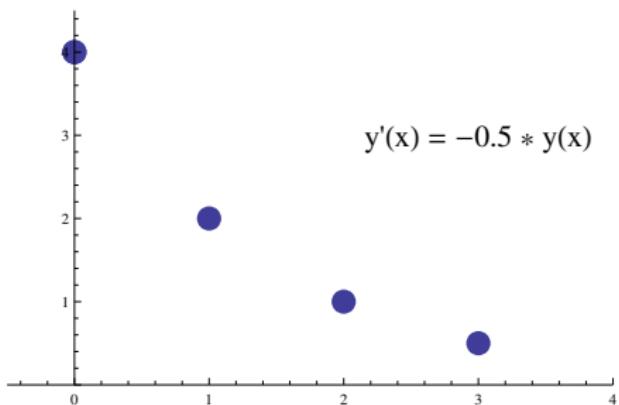
Numerisk løsning – grafisk

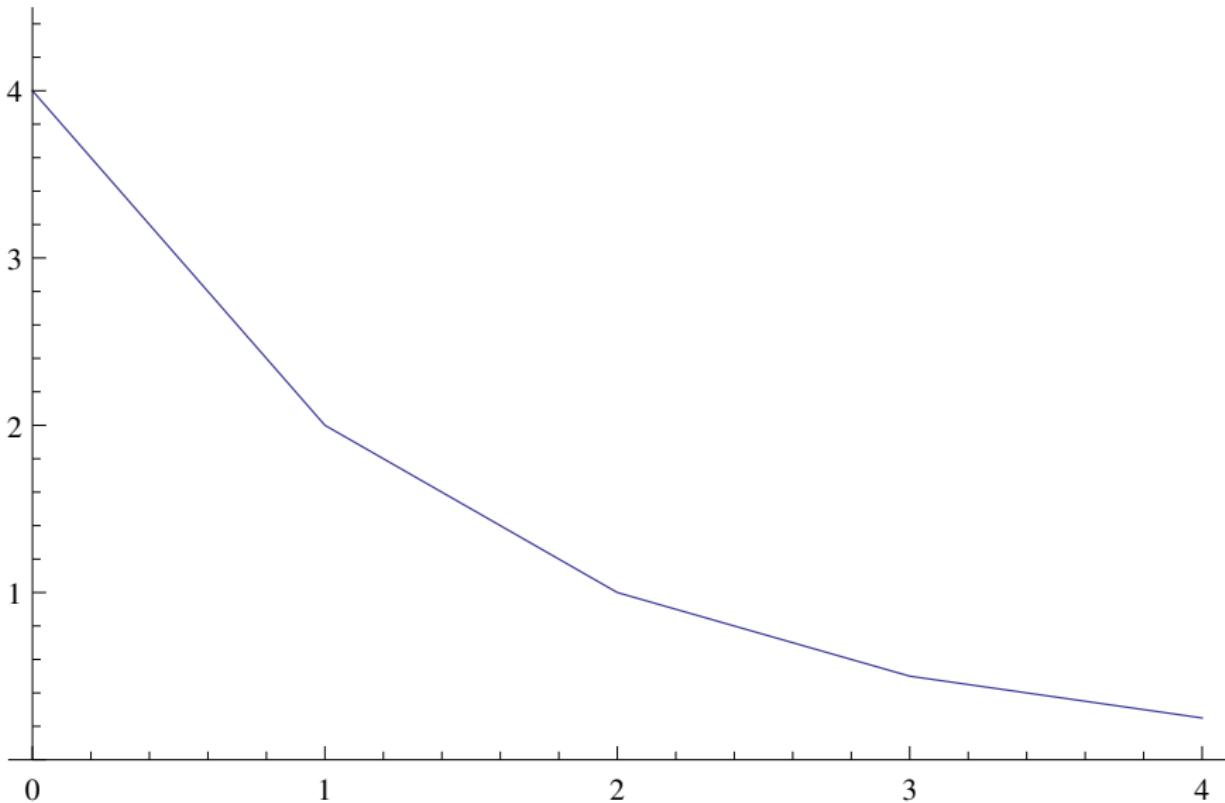
Numerisk løsning – med tal

$$y(x + h) = y(x) + h \cdot y'(x)$$

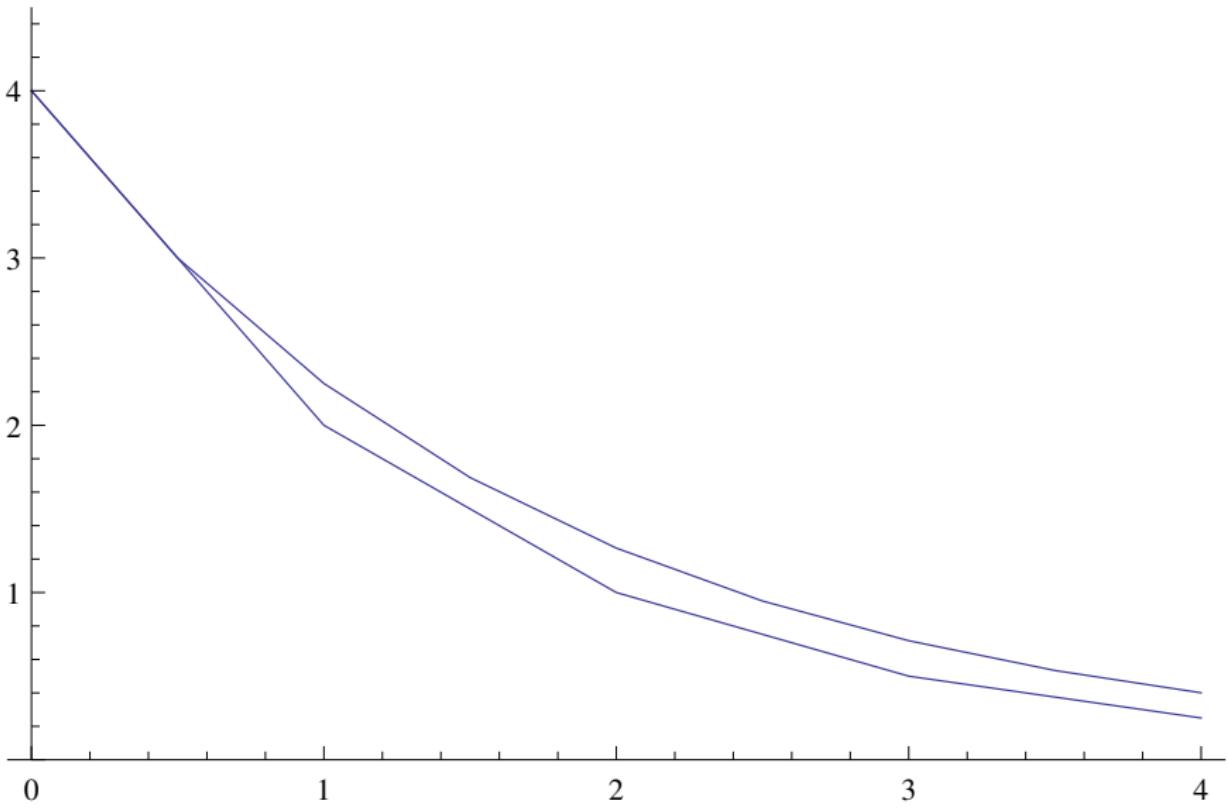
x	$y(x)$	$y'(x)$
0.00	4.00	-2.00
1.00	2.00	-1.00
2.00	1.00	-0.50
3.00	0.50	-0.25

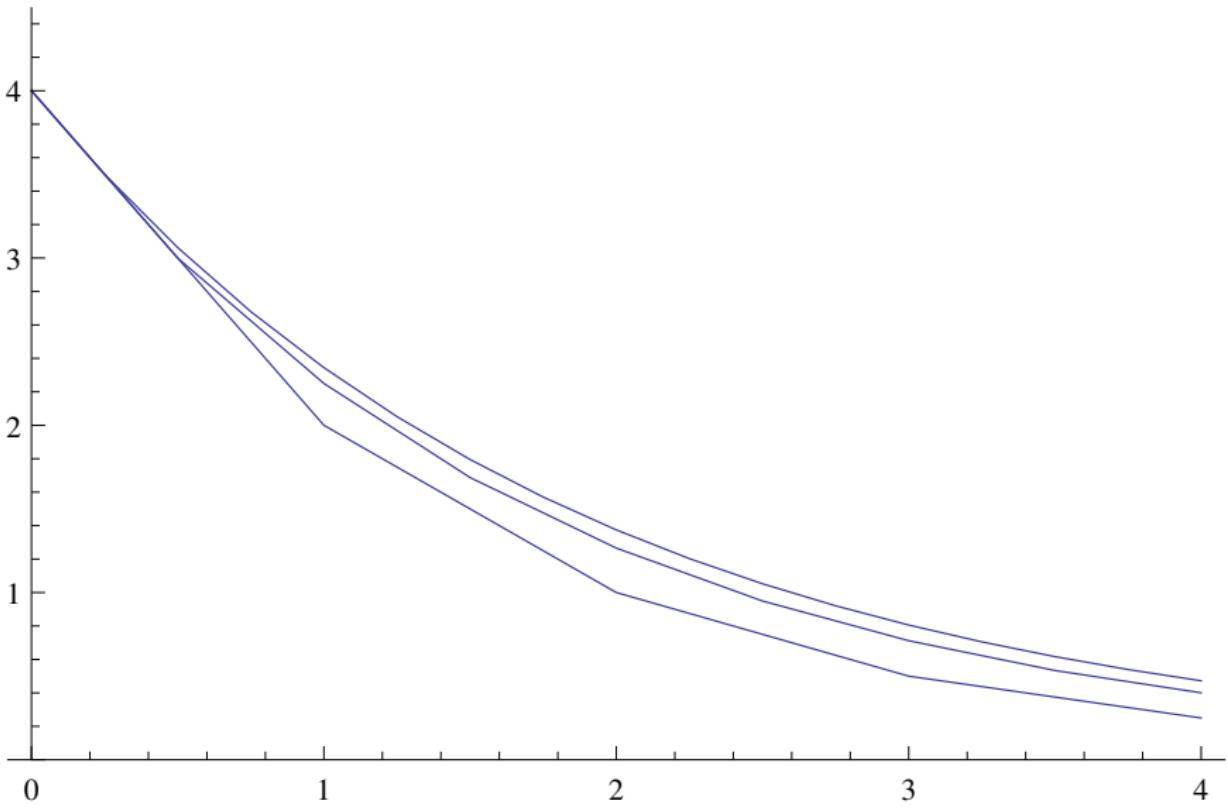
Skridt længden gøres mindre

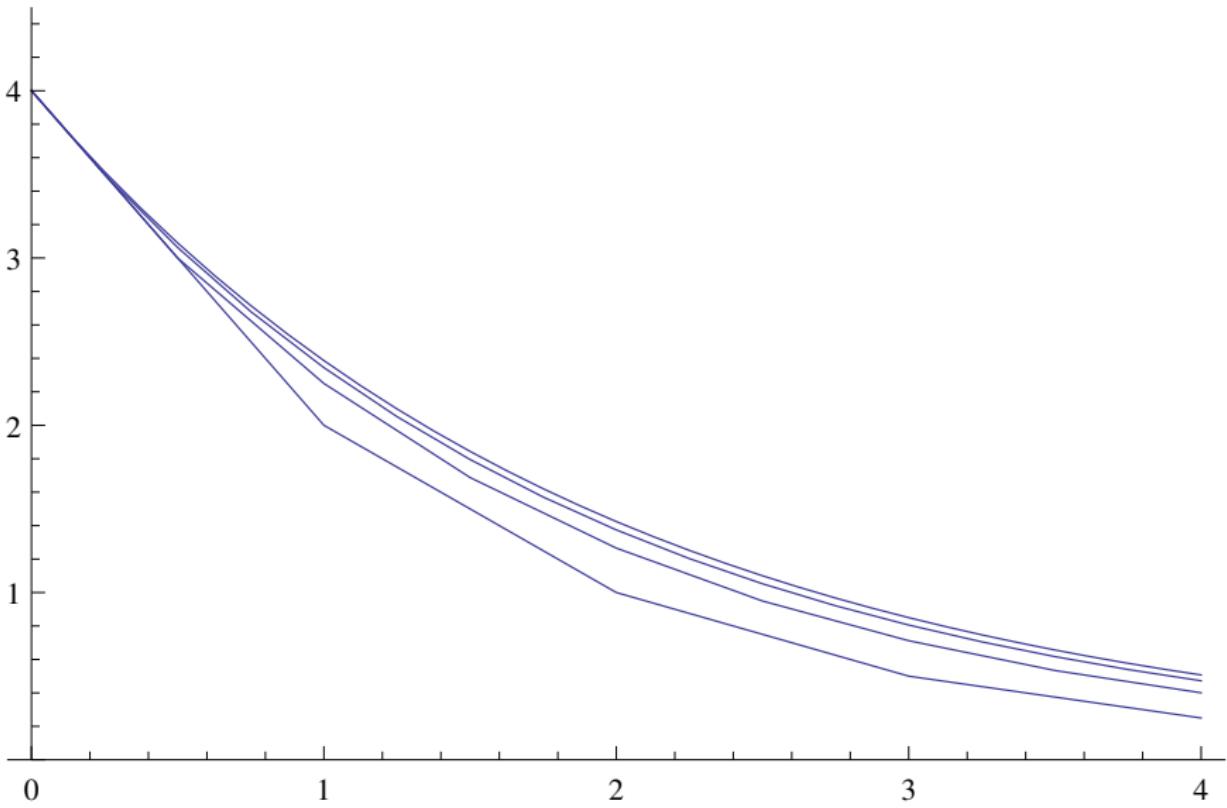
Skridt længden gøres mindre

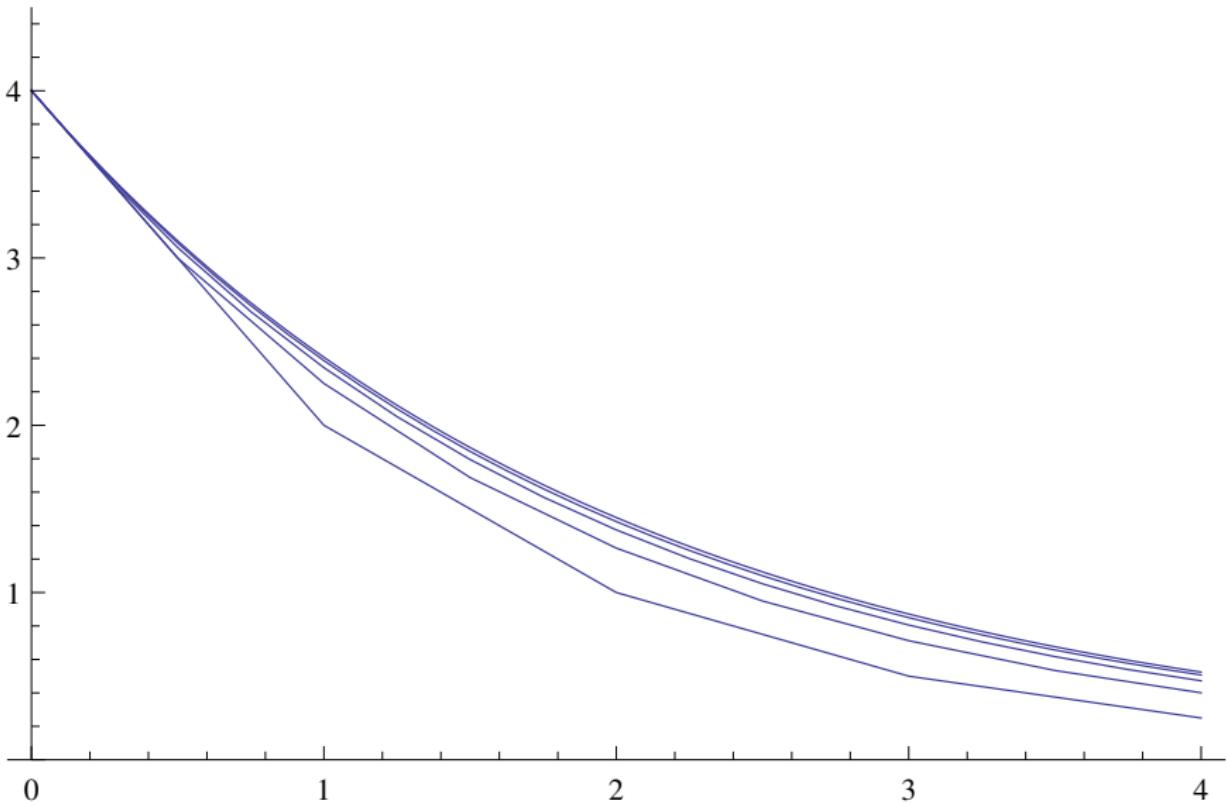
Skridt længden gøres mindre

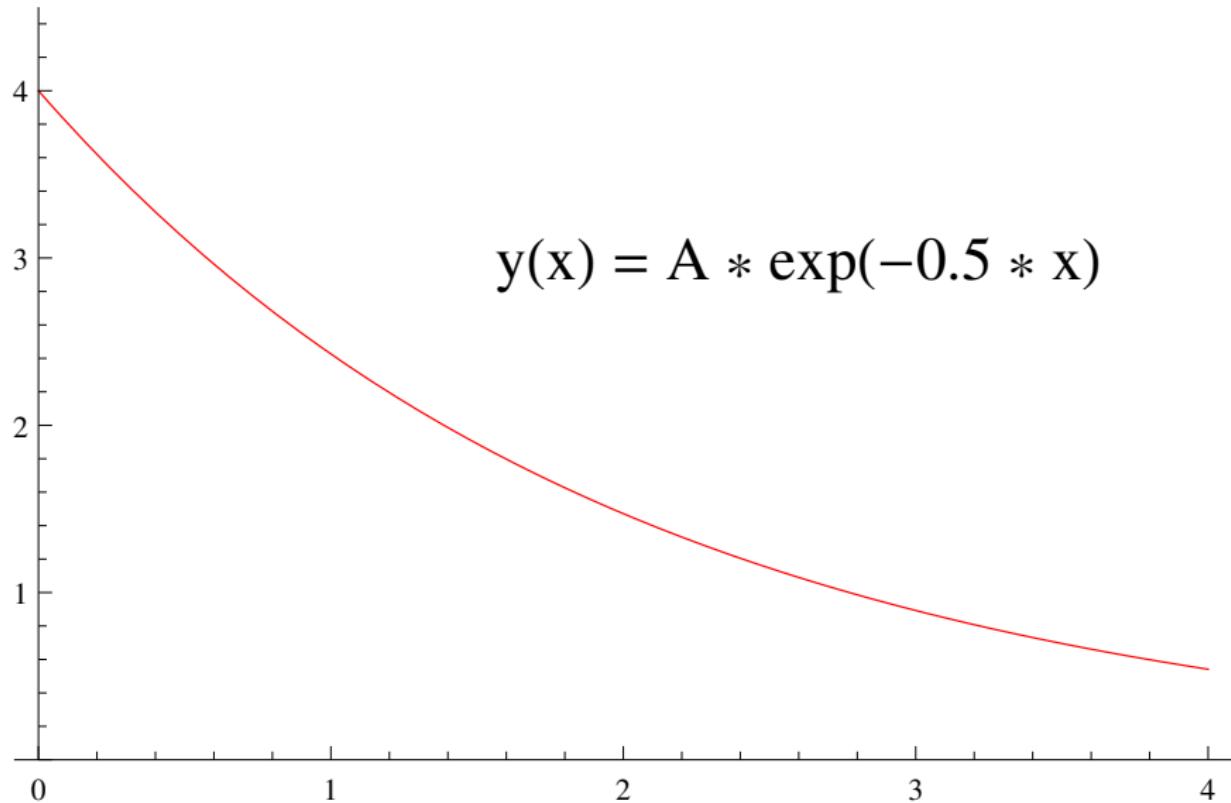
Skridt længden gøres mindre

Skridt længden gøres mindre

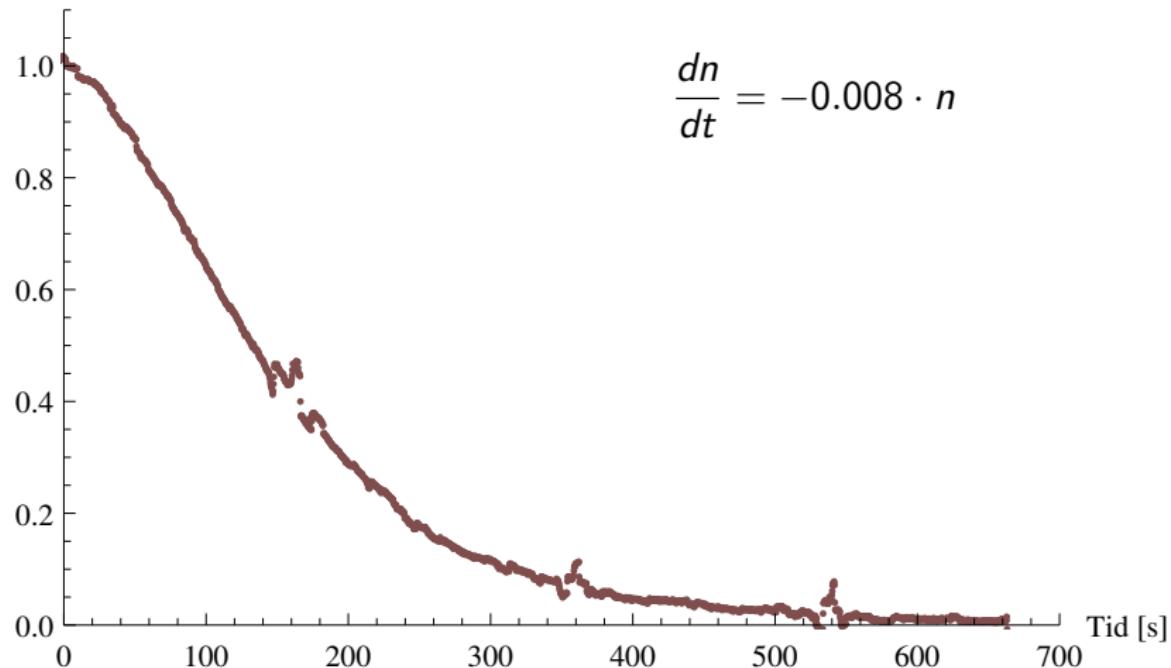

Skridt længden gøres mindre

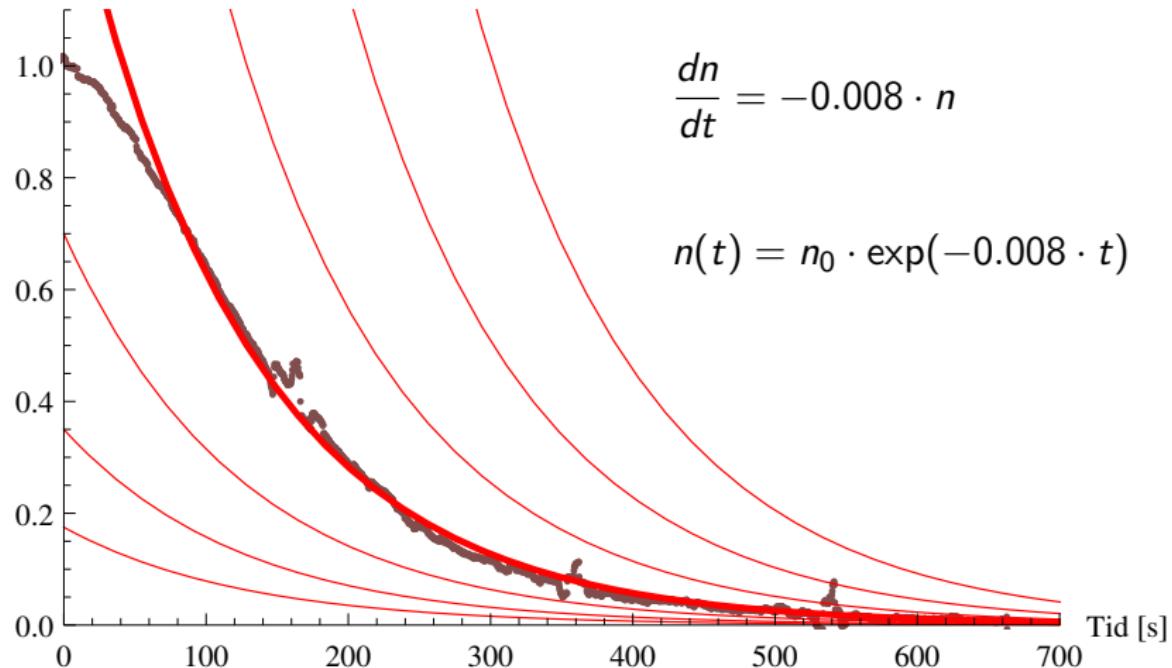
Eksperimentet

Stofmængde [Arb]

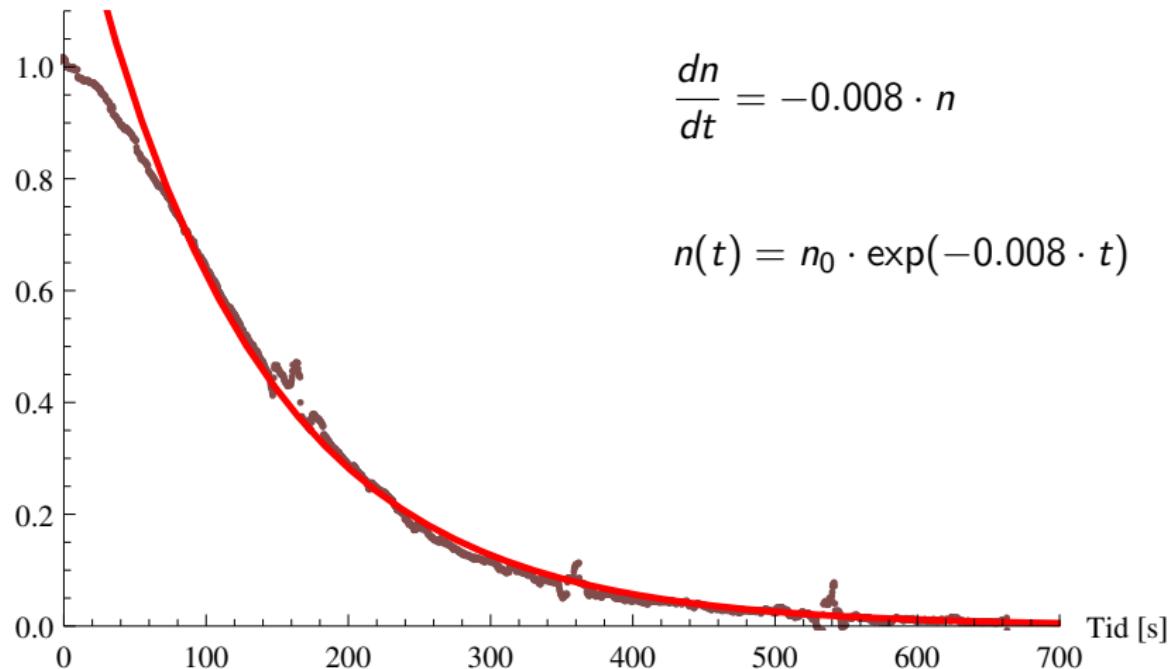
Eksperimentet

Stofmængde [Arb]

Eksperimentet

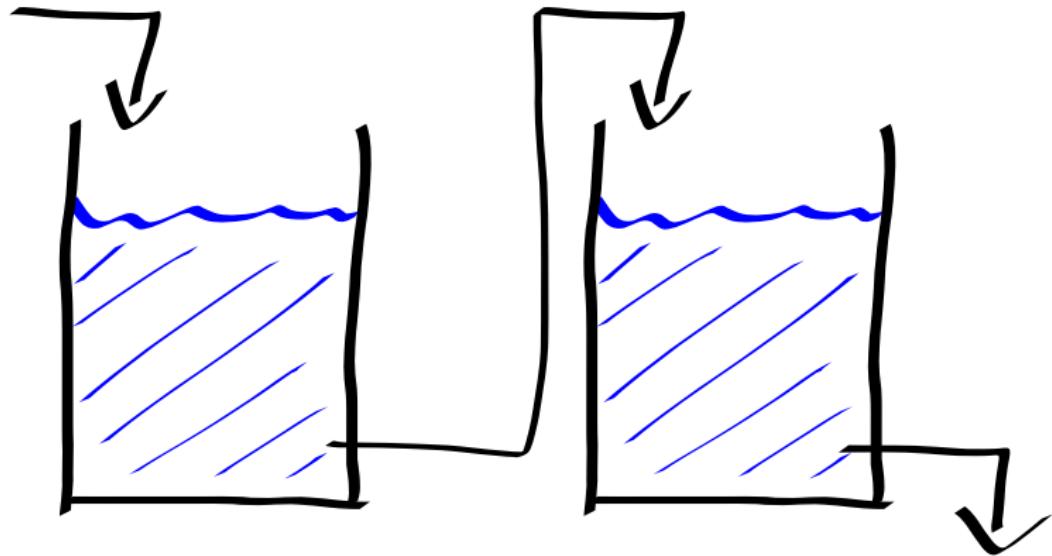
Stofmængde [Arb]

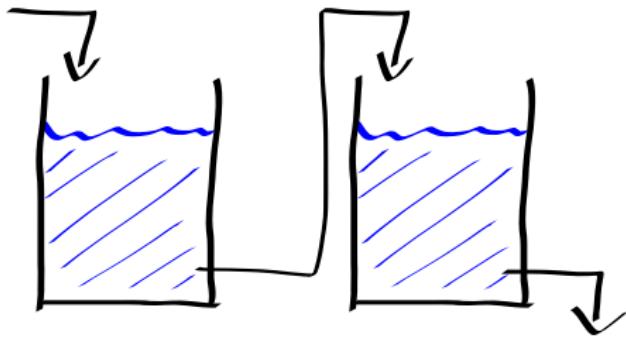
Indhold

- 1 Hvordan har jeg lært om differentialligninger?
- 2 Ligninger og differentialligninger
- 3 Første ordens differentialligninger
- 4 Koblede differentialligninger
- 5 Flere eksempler på differentialligninger

Fortynding af oplosning over tid

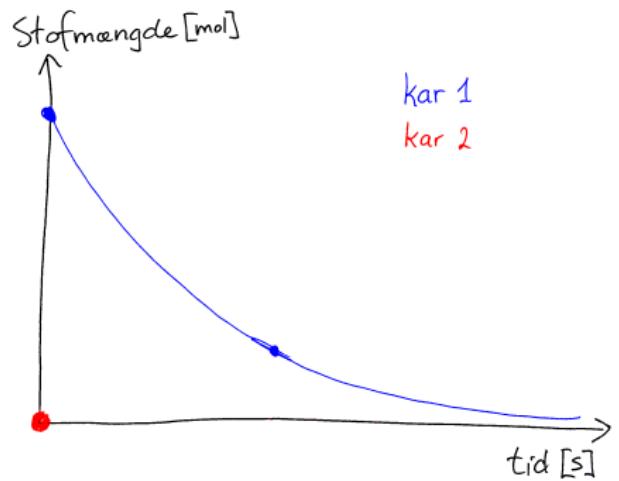

Fortynding af opløsning over tid

Der ledes rent vand ind i kar 1.
Kar 1: Farvet vand til $t = 0$.
Kar 2: Rent vand til $t = 0$.

Fortynding af opløsning over tid

Svar på telefon / pc

- www.theanswerpad.com
- Students
- I have a connect code

Indtegn hvordan I forventer at stofmængden ændres over tid for kar 2.

Eksperiment – Se video

Eksperiment – Differentialligninger

$$\frac{dn_1}{dt} = -n_1 \cdot \frac{\dot{V}}{V}$$

$$\frac{dn_2}{dt} = n_1 \cdot \frac{\dot{V}}{V} - n_2 \cdot \frac{\dot{V}}{V}$$

$$n_1(0) = 1.4$$

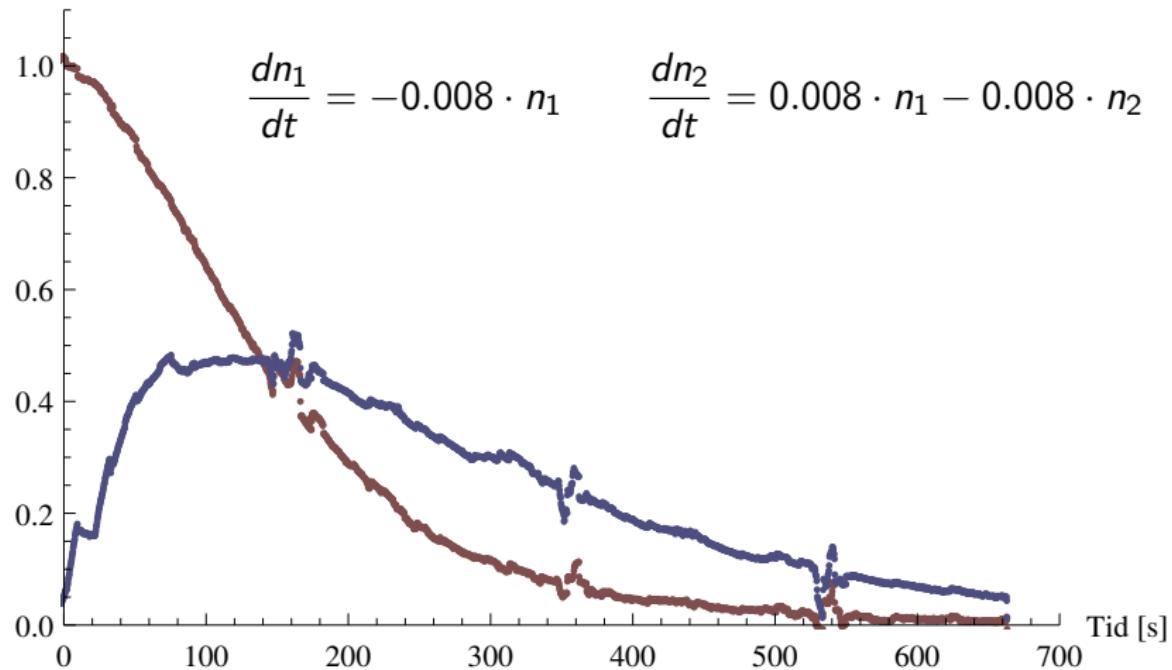
$$n_2(0) = 0$$

$$\dot{V} = 3.2$$

$$V = 400$$

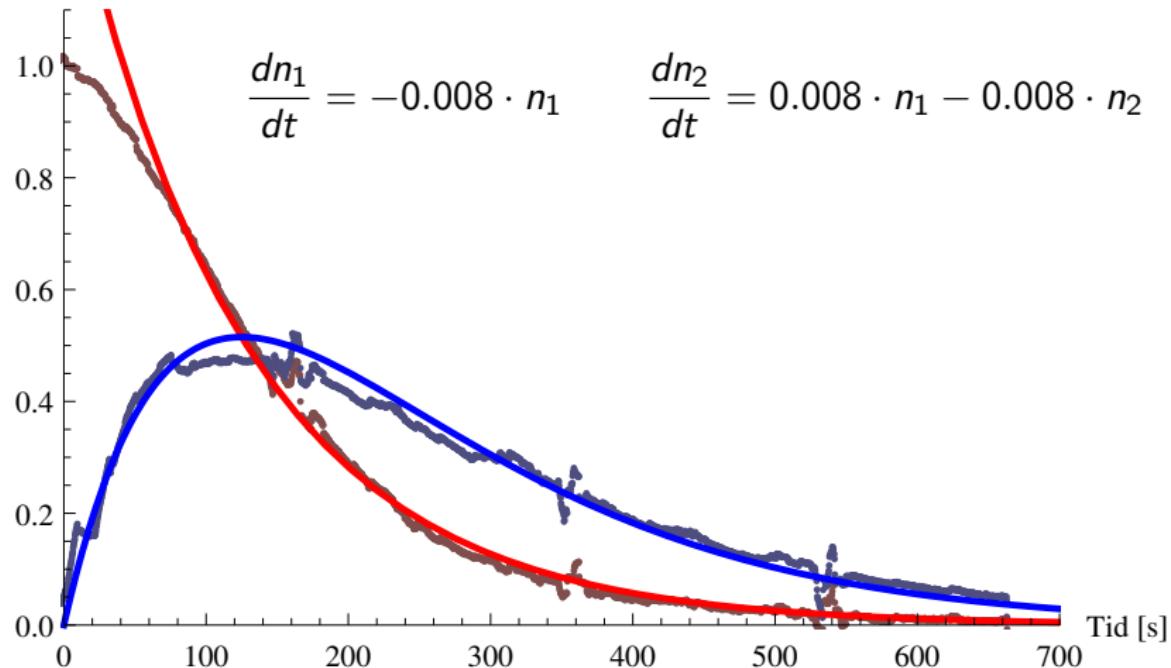
Eksperimentet

Stofmængde [Arb]

Eksperimentet

Stofmængde [Arb]

Indhold

1 Hvordan har jeg lært om differentialligninger?

2 Ligninger og differentialligninger

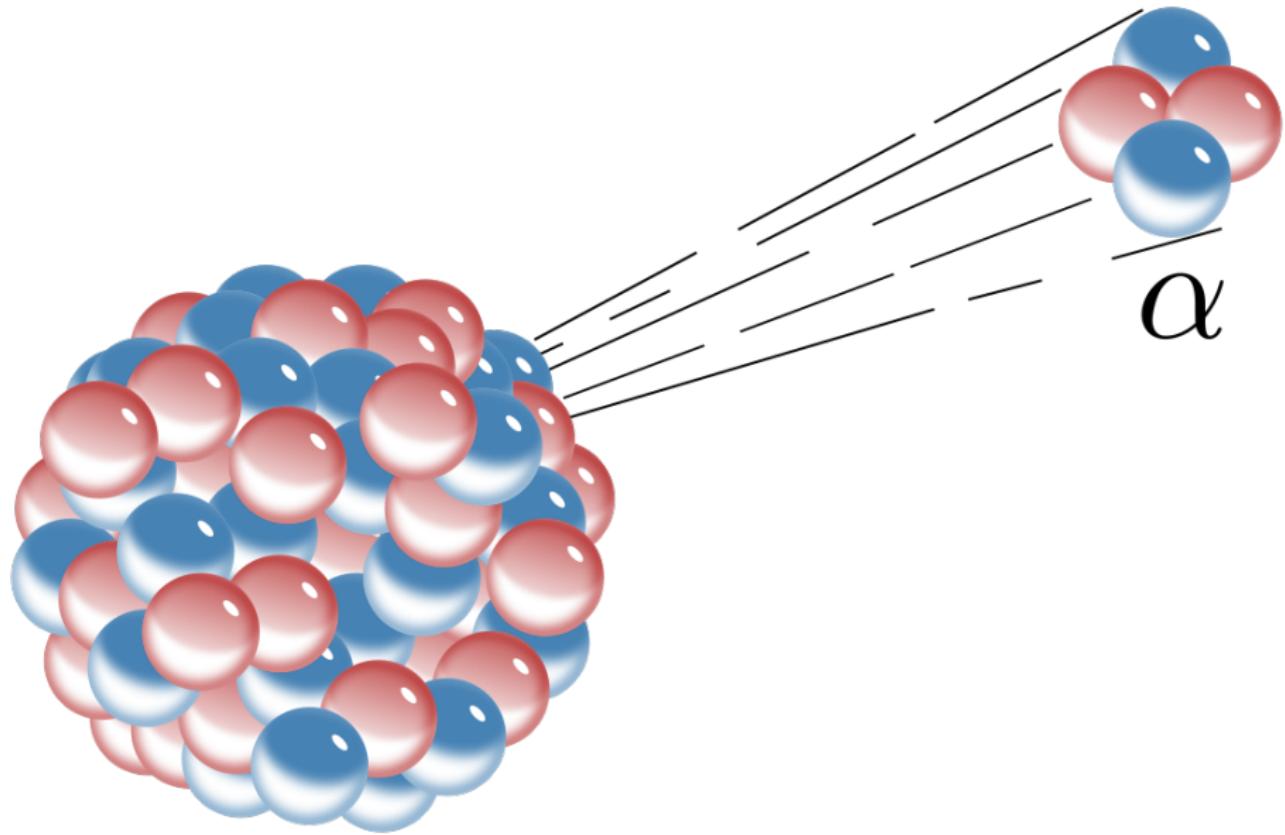
3 Første ordens differentialligninger

4 Koblede differentialligninger

5 Flere eksempler på differentialligninger

- Radioaktivt henfald
- Eksponentiel vækst
- Logistisk vækst
- Lotka–Volterra populations modeller
- Kemiske reaktioner
- Afkøling af personer

Radioaktivt henfald

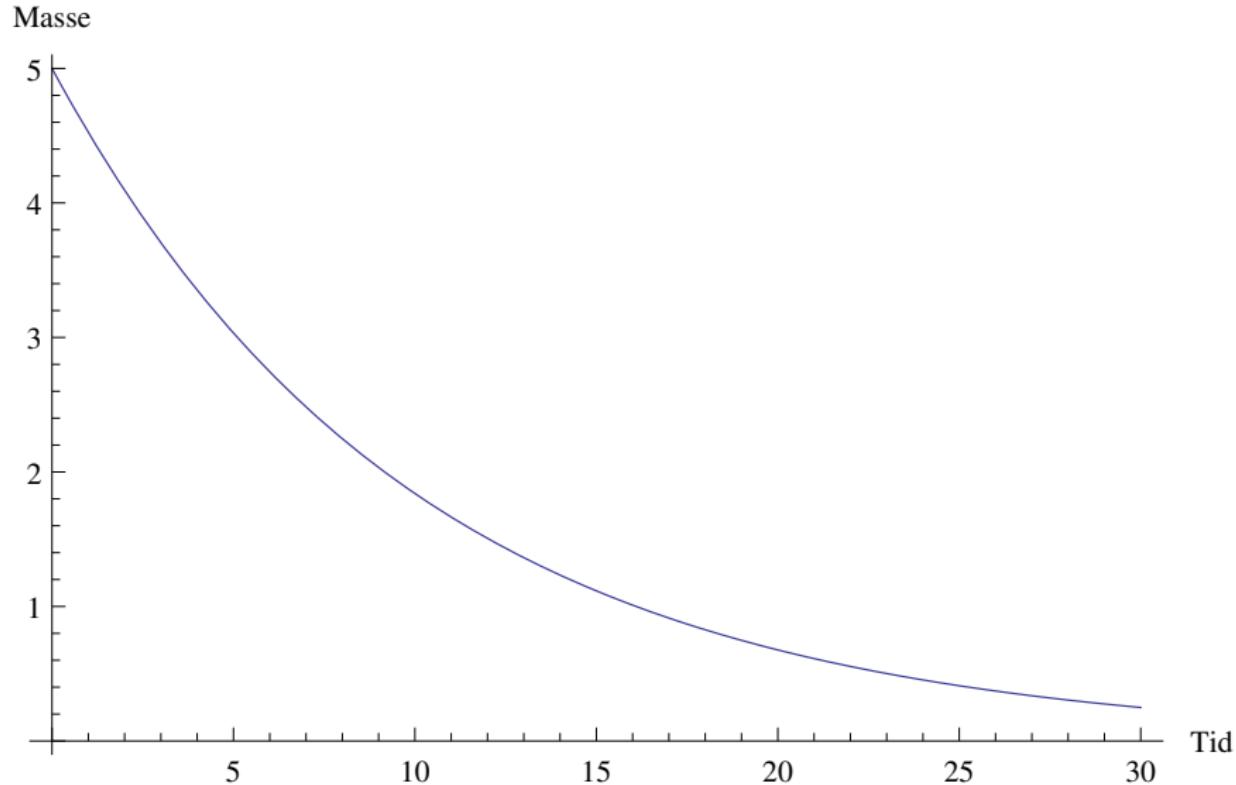

Radioaktivt henfald

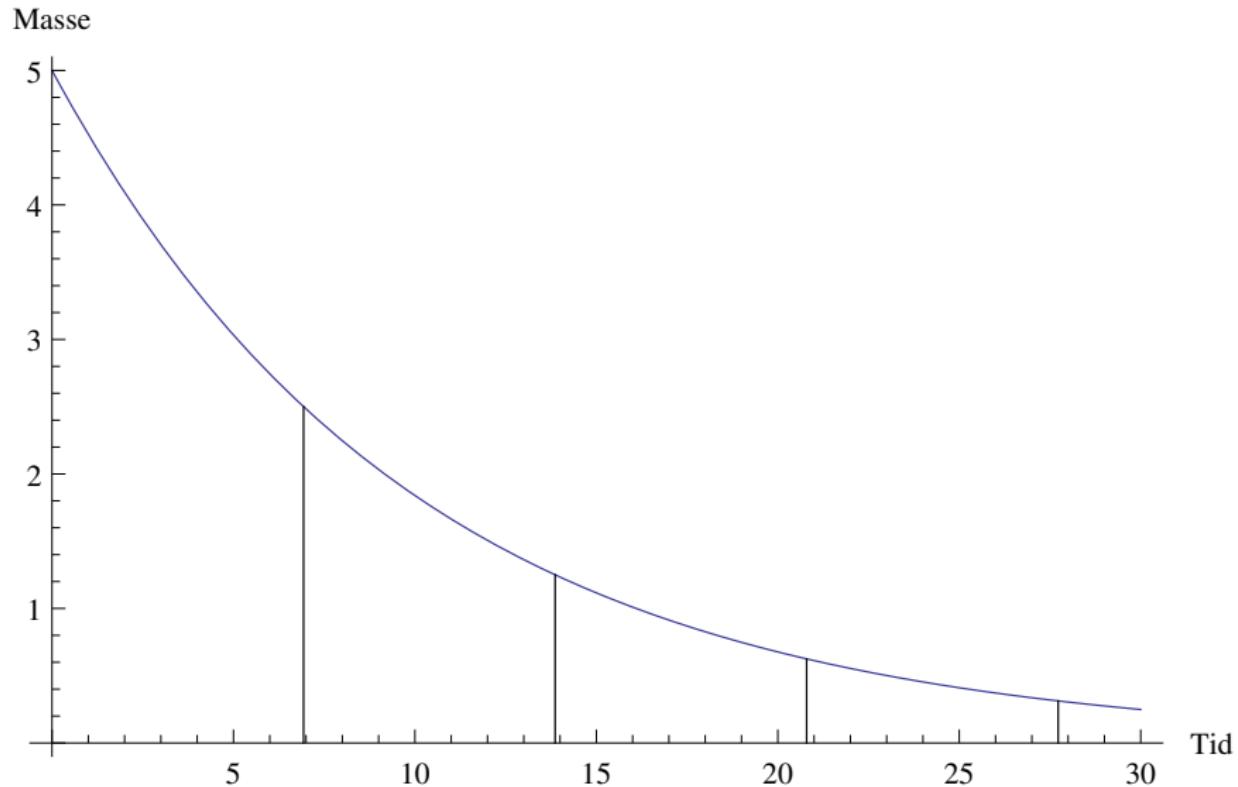
- λ er en konstant for det radioaktive stof
- N er stofmængden

$$\frac{dN}{dt} = -\lambda N$$

Radioaktivt henfald

Radioaktivt henfald

Halveringstid

$$\frac{y(0)}{2} = y(t_{1/2})$$

$$\frac{y_0 \cdot \exp(-\lambda 0)}{2} = y_0 \cdot \exp(-\lambda t_{1/2})$$

$$\frac{1}{2} = \exp(-\lambda t_{1/2})$$

$$t_{1/2} = \frac{\ln(2)}{\lambda}$$

Eksponentiel vækst – Celle deling

<http://vimeo.com/14316782>

Eksponentiel vækst – Celle deling

$$\frac{dN}{dt} = k \cdot N$$

$$\frac{dN}{dt} = 0.1 \cdot N$$

$$N(t) = N_0 \cdot \exp(kt)$$

$$N(t) = N_0 \cdot \exp(0.1t)$$

Logistisk vækst – Når pladsen bliver trang

$$\frac{dN}{dt} = k \cdot N$$

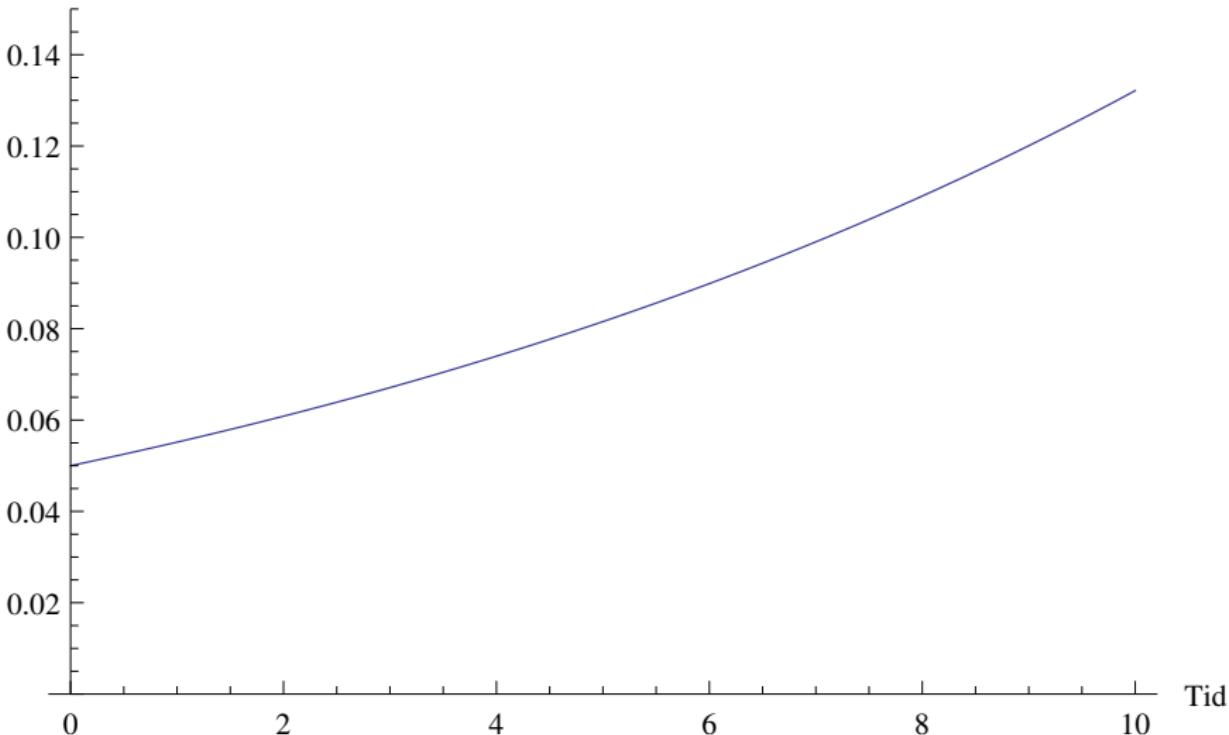
Logistisk vækst – Når pladsen bliver trang

$$\frac{dN}{dt} = k \cdot N$$

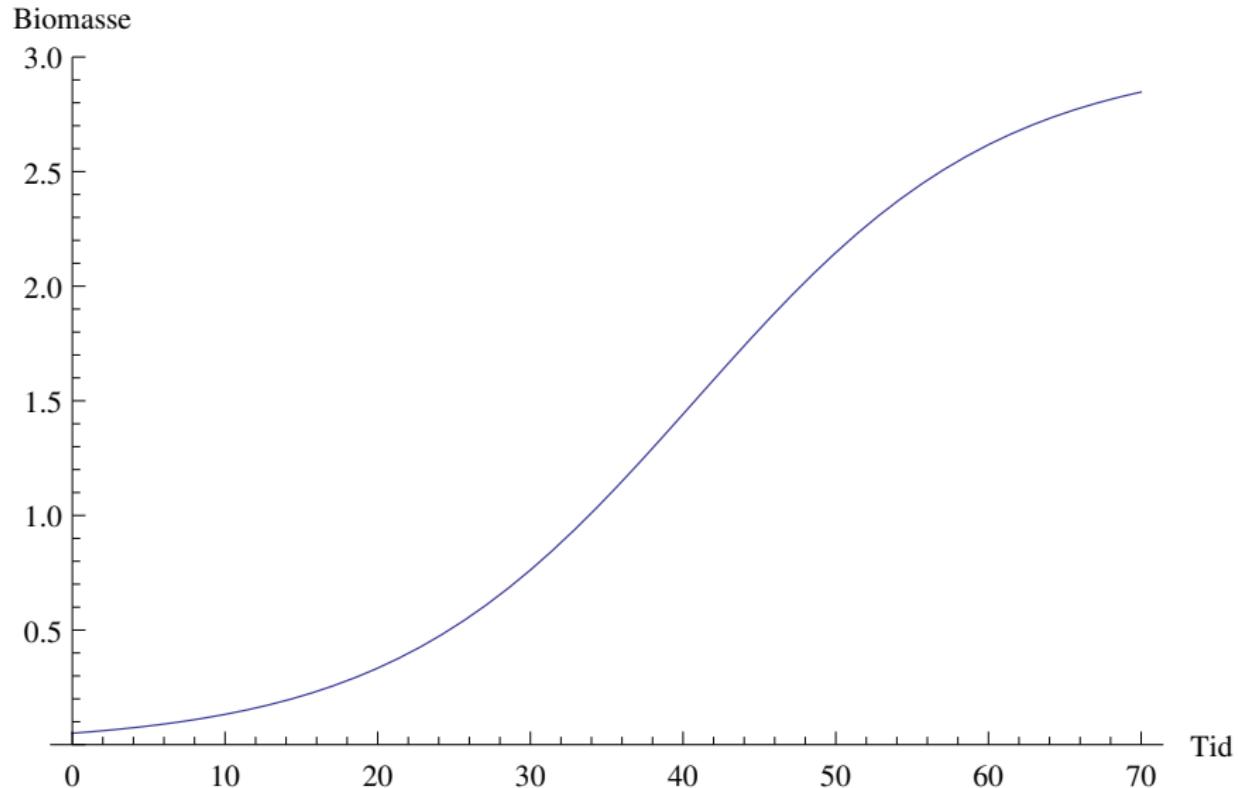
$$\frac{dN}{dt} = k \cdot N \cdot \left(1 - \frac{N}{N_{max}}\right)$$

Logistisk vækst – Når pladsen bliver trang

Biomasse

Logistisk vækst – Når pladsen bliver trang

Logistisk vækst – Når pladsen bliver trang

Biomasse

3.0

2.5

2.0

1.5

1.0

0.5

0

10

20

30

40

50

60

70

Tid

Logistisk vækst – Når pladsen bliver trang

$$\frac{dN}{dt} = k \cdot N$$

$$N(t) = a \cdot \exp(k \cdot t)$$

$$\frac{dN}{dt} = k \cdot N \cdot \left(1 - \frac{N}{N_{max}}\right)$$

$$\begin{aligned}N(t) &= \frac{N_{max}}{1 + a \cdot \exp(-k \cdot t)} \\&= \frac{N_{max}y_0}{y_0 + (N_{max} - y_0)e^{-kt}}\end{aligned}$$

Lotka–Volterra populations modeller

Lotka–Volterra populations modeller

Ræve R og kaniner K på en lille ø

Kanin bestanden vokser proportionelt $\alpha \cdot K$.

Når en kanin og en ræv mødes

- mindskes kanin bestanden $\beta \cdot K \cdot R$
- øges ræve bestanden $\gamma \cdot K \cdot R$

Uden noget at spise mindskes ræve bestanden proportionelt $\delta \cdot R$

Lotka–Volterra populations modeller

$$\frac{dK}{dt} = \alpha \cdot K - \beta \cdot K \cdot R$$

$$\frac{dR}{dt} = \gamma \cdot K \cdot R - \delta \cdot R$$

$$\alpha = 0.0507$$

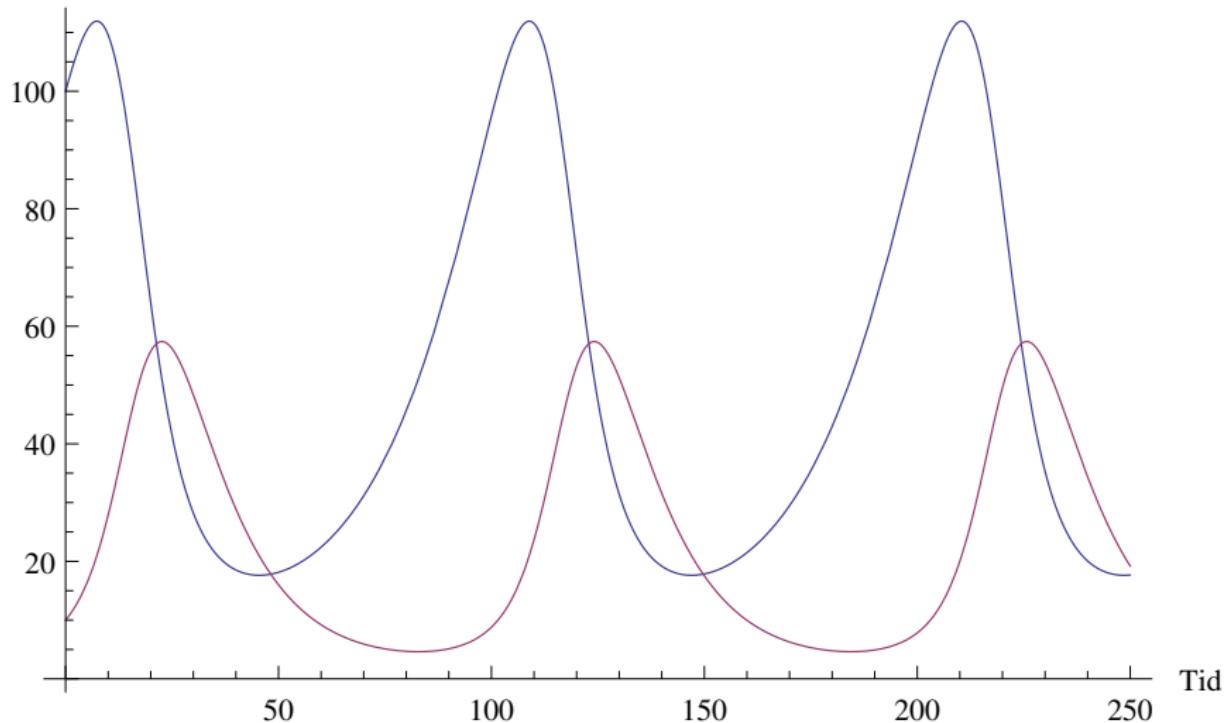
$$\beta = 0.00242$$

$$\gamma = 0.001782$$

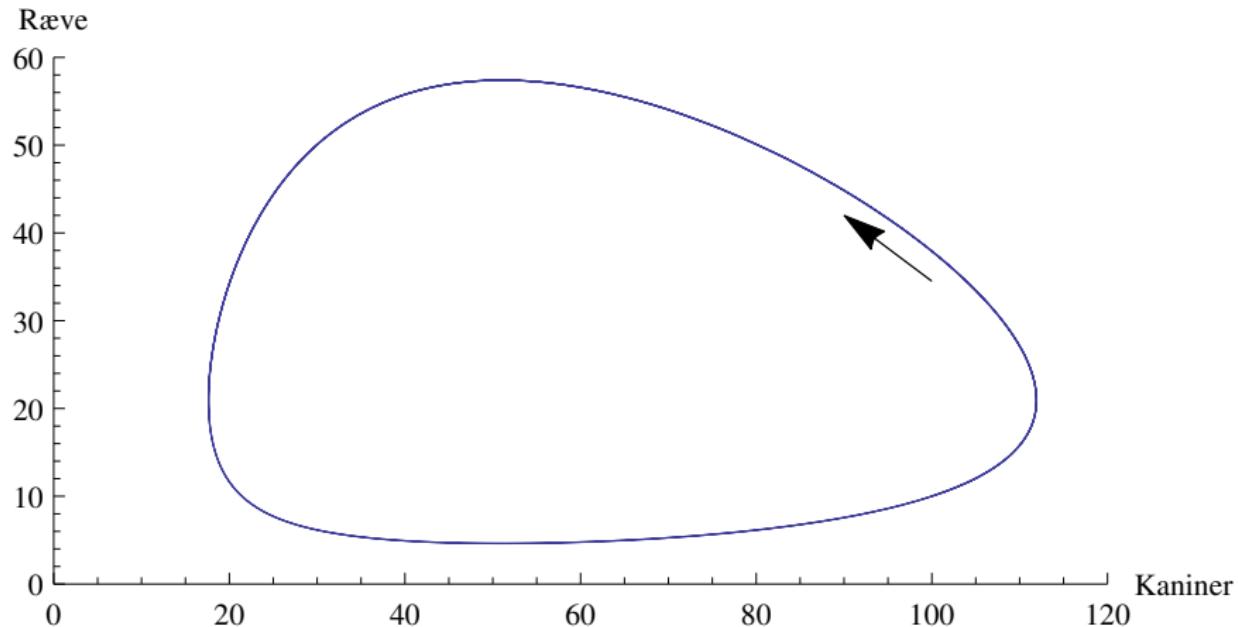
$$\delta = 0.0909$$

Lotka–Volterra populations modeller

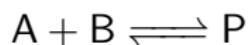
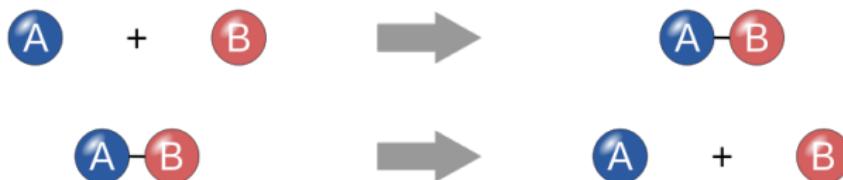
Individder

Lotka–Volterra populations modeller – Fase plot

Kemiske reaktioner

Hastighed til højre: $k_1 \cdot [A] \cdot [B]$

Hastighed til venstre: $k_2 \cdot [P]$

Kemiske reaktioner

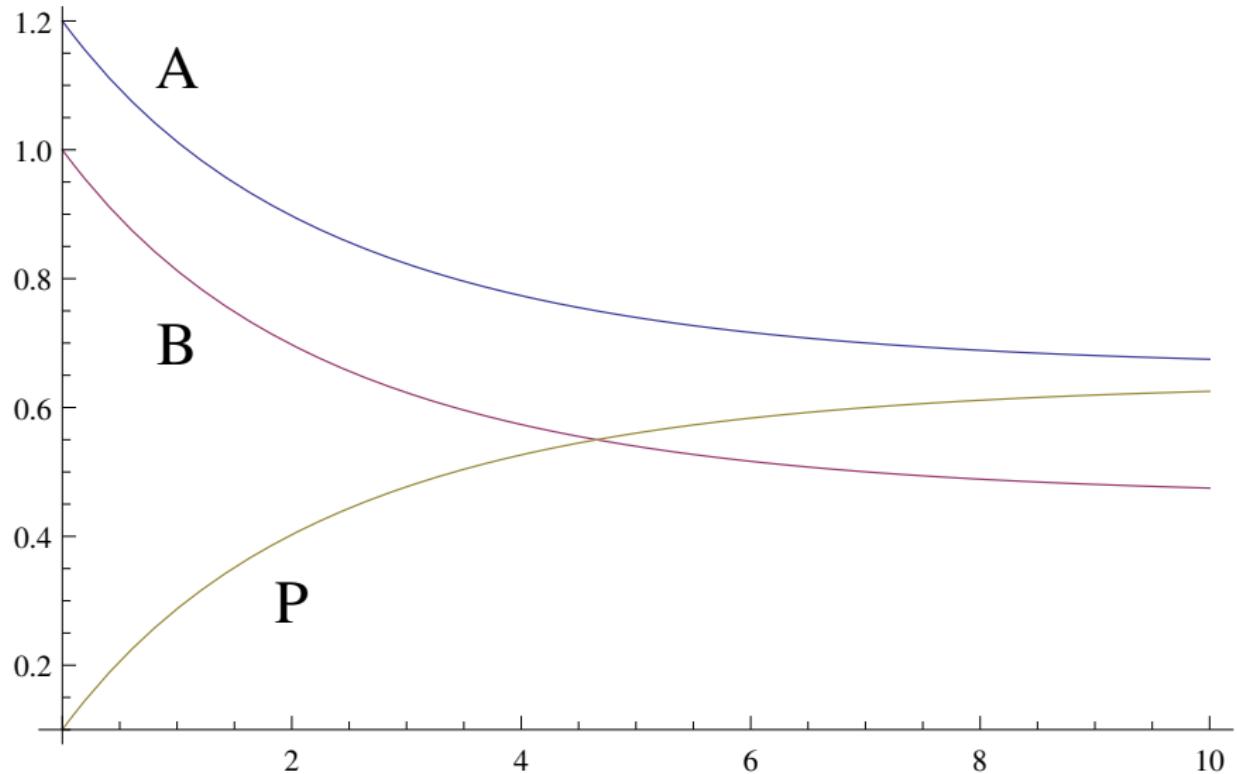
Tre koblede differentialligninger

$$\frac{d[A]}{dt} = k_2 \cdot [P] - k_1 \cdot [A] \cdot [B]$$

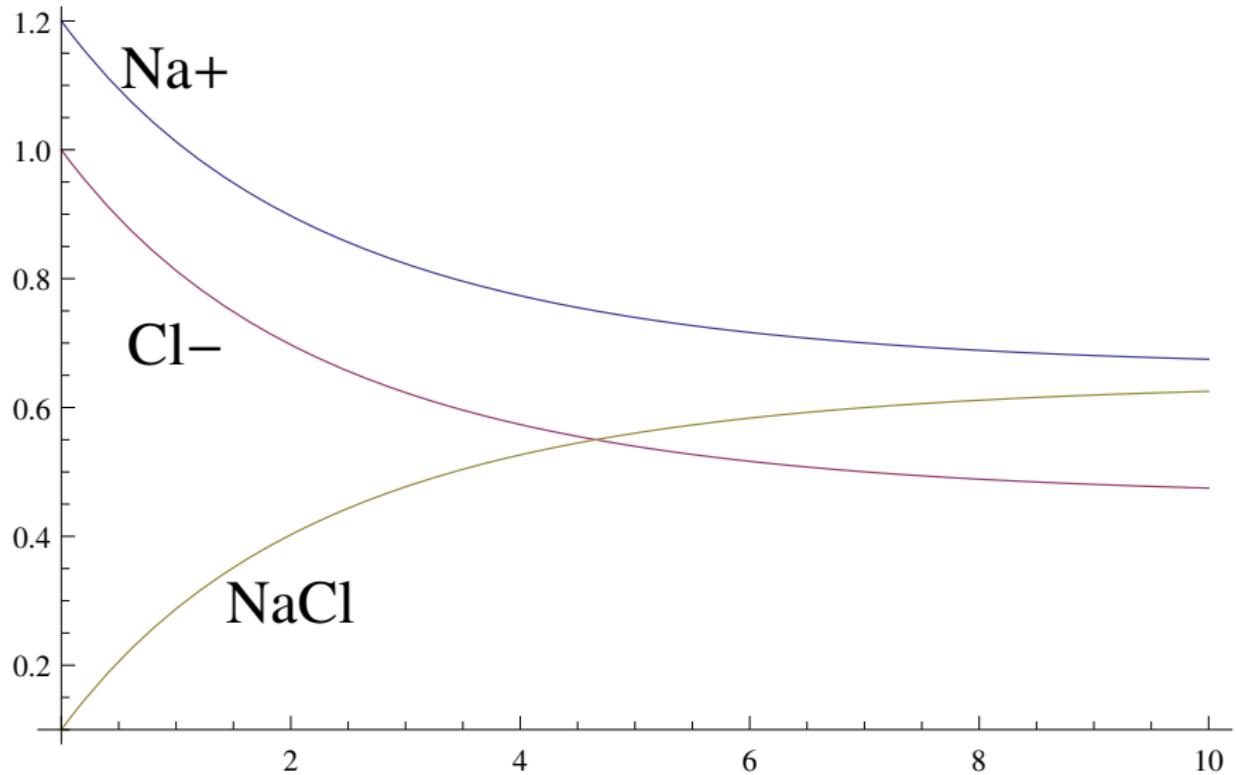
$$\frac{d[B]}{dt} = k_2 \cdot [P] - k_1 \cdot [A] \cdot [B]$$

$$\frac{d[P]}{dt} = -k_2 \cdot [P] + k_1 \cdot [A] \cdot [B]$$

Kemiske reaktioner

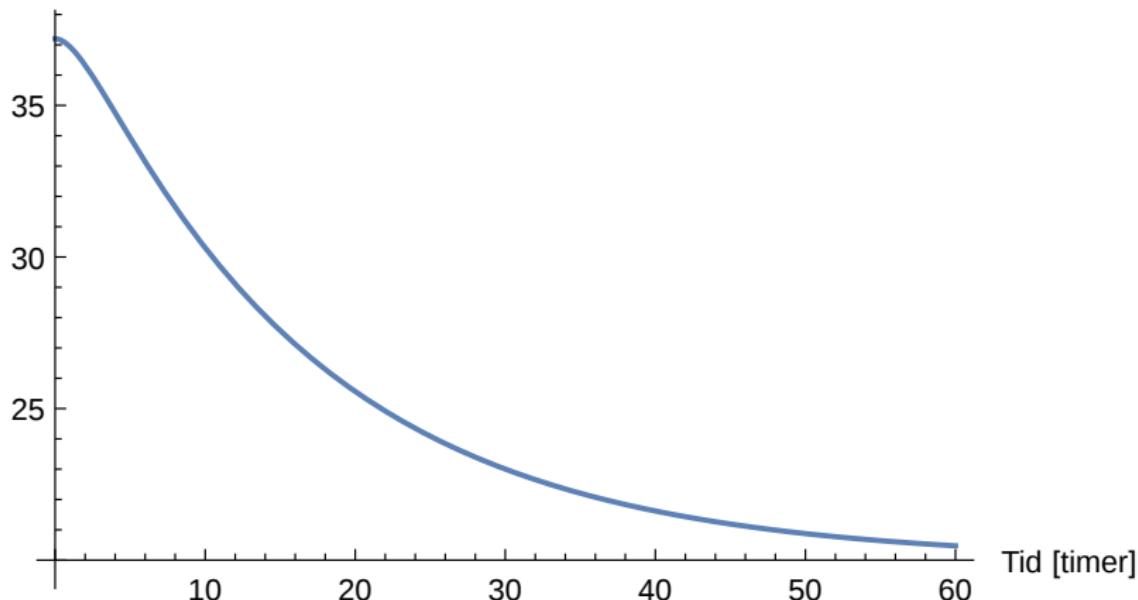

Kemiske reaktioner

Afkøling af personer

Temperatur [celcius]

Person på 70 kg ved en rum temperatur på 20°.

Hensges nomogram.

Afkøling af personer

Formlen

$$\frac{T_{\text{rectum}} - T_{\text{ambient}}}{37.2 - T_{\text{ambient}}} = 1.11 \exp(Bt) - 0.11 \exp(10Bt)$$

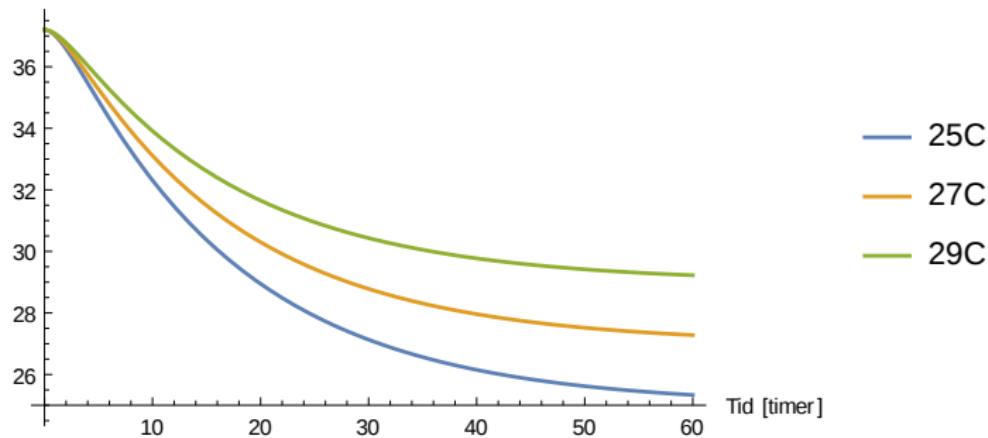
$$B = 0.0284 - \frac{1.2815}{m^{0.625}}$$

$$m = 70$$

$$B = -0.0616601$$

Afkøling af personer

Temperatur [celcius]

Afkøling af personer

Men hvor kommer formlen fra?

Fra to koblede differentialligninger!

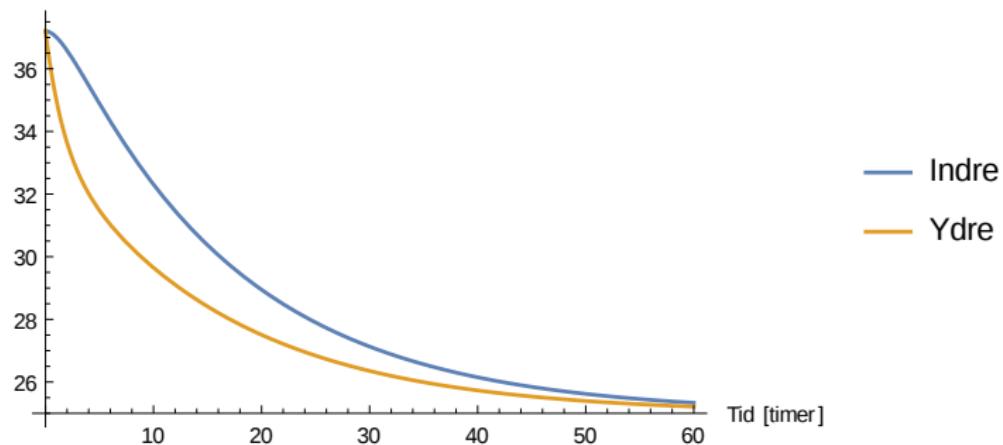
$$\frac{dT_1}{dt} = 0.17(T_2(t) - T_1(t))$$

$$\frac{dT_2}{dt} = 0.29(T_1(t) - T_2(t)) + 0.23(T_{\text{rum}} - T_2(t))$$

Der beskriver hvordan temperaturen i midten af kroppen T_1 og den ydre del af kroppen T_2 ændres over tid.

Afkøling af personer

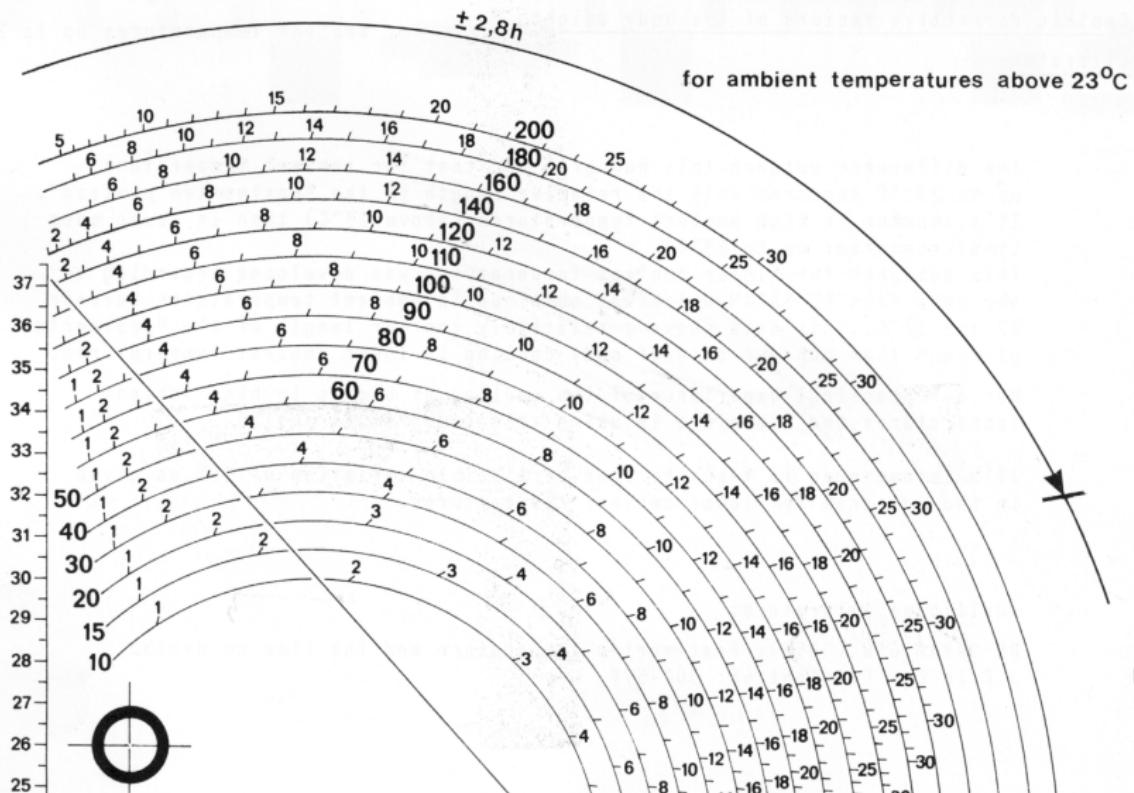
Temperatur [celcius]

Afkøling af personer

PERMISSIBLE VARIATION OF 95%

TEMPERATURE TIME OF DEATH RELATING NOMOGRAM

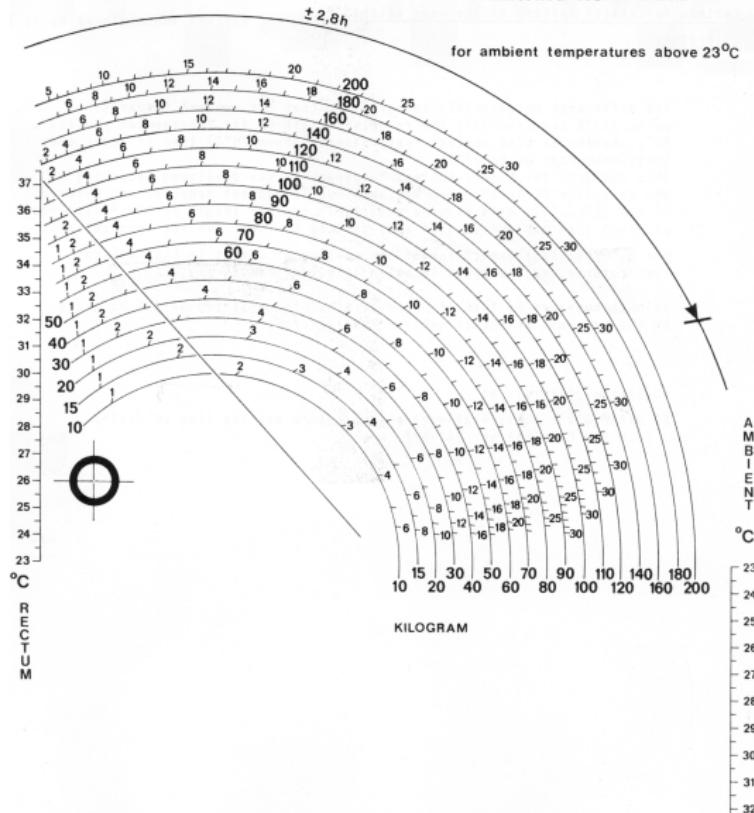

Hensges nomogram

PERMISSIBLE VARIATION OF 95%

TEMPERATURE TIME OF DEATH

RELATING NOMOGRAM

Hvorfor differentialligninger?

Påstand

Verden er lettere at beskrive ved brug af differentialligninger.

Hvorfor differentialligninger?

Påstand

Verden er lettere at beskrive ved brug af differentialligninger.

Vist ved eksempler.

Spørgsmål